Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Budapest
2016

Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Főszerkesztő
Ujváry Gábor

Felelős szerkesztő
Lengyel Réka

Olvasószerkesztő
Nyerges Judit

A szerkesztőbizottság tagjai:
Boka László, Fazekas István, Gecsényi Lajos, Jankovics József, K. Lengyel Zsolt, Katona Csaba, Kollega Tarsoly István, Mikó Árpád, Monok István, Oborni Teréz, Pálffy Géza, Petneki Áron, Szentmártoni Szabó Géza, Varga Katalin

A kötetet kiadja
a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, a Klebelsberg Kuno Alapítvány,
az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság és az Országos Széchényi Könyvtár

HU ISSN 0865 0632

Kiadja a Balassi Intézet és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Felelős kiadó: Fodor Pál főigazgató
Borítóterv: Csizmadia Kata
Nyomdai előkészítés: MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport
Nyomdai munka: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Dr. Tomcsányi Péter

Tartalom

9 Bilkei Irén
Közöletlen Jagelló-kori oklevelek a Csányi család levéltárából

17 Kiss Farkas Gábor
„Mindent el kell hinnünk és meg kell tartanunk, ami a Bibliában van?" Gosztonyi János győri püspök kérései és Iodocus Clichtoveus párizsi teológus válaszai: *Nonnullarum questionum dissolutio* (1517)

45 Szentmártoni Szabó Géza
Bajnaky István hat levele Trencsén város levéltárából, Balassi Bálint és német virágénekek említésével

57 Hámori Nagy Zsuzsanna
Francia követjelentések Bethlen Péter és kísérete brüsszeli és velencei tartózkodásáról

67 Szabó András Péter
A besztercei levéltár jegyzékei az erdélyi fejedelmi udvarról (1636–1659)

123 Martí Tibor – Monostori Tibor
A Spanyol Monarchia értesülései a Magyar Királyságról. Castañeda márki titkárának „interjúja" Esterházy Miklós nádorral (1639)

141 Balogh Zsuzsánna – Barta M. János
Bánffy Dénes levelei Csáky Istvánhoz (1667–1669)

171 Bujtás László Zsigmond
Magyar vonatkozású levelek Gerard Hamel Bruyninx levéltárából (1676–1677)

187 Kovács Zsuzsa
Attila sírja Lippánál

199 Tóth Ferenc
Az irodalom és a diplomácia vonzásában. Charles Gravier, Vergennes grófja François de Tott báróhoz írt levelei, 2. rész

235 Vaderna Gábor
Gróf Teleki Ferenc (1785–1831) levelei

275 Orbán János – Csörsz Rumen István
Kéziratok és nyomtatványok egy marosvásárhelyi kereskedőház boltozatából

315 Tóth Barna
„Magyar versekkel felelő Kaballa". Pálóczi Horváth Ádám *versgenerátor*a

343 Czifra Mariann
Kazinczy Ferenc grammatikája: helyesírás és kiejtés

367 Onder Csaba
Kölcsey Ferenc: Előszámlálása azon Princípiumoknak mellyek a' Révai' Grammatikájában megállítatnak

377 Tóth Kálmán
Kiss József orvos levelei az MTA KIK Kézirattárában

389 Schiller Erzsébet
Magyar peregrinus tanárok – Nagykőröstől Oxfordig és az Urálig

395 Székely Tamás
Vajkay Károly vasgyári igazgató jelentése az állami foglalkoztatású munkások választójoggal történő esetleges felruházásának ügyében (1904)

407 Egry Gábor
Egy kiállhatatlan ember megpróbáltatásai. Kelemen Lajos állam elleni izgatási pere Nagy-Romániában

425 Joó András
„Az ősi felfogáshoz képest egy bizonyos változás mutatkozik…” Iulio Maniu fejtegetései Magyarországról, Romániáról és az erdélyi kérdésről 1944 januárjában

443 Lakatos Artur
A temesvári Madosz működése 1944. augusztus 23. – október 1. között

451 Rácz János
Kompromisszumra képtelenül. A Brit Kommunista Párt és értelmisége az 1956-os forradalom idején

Vaderna Gábor

Gróf Teleki Ferenc (1785–1831) levelei*

Gróf Teleki Ferenc viszonylag későn jelentkezett az irodalmi nyilvánosság előtt. Saját elbeszélése szerint németes neveltetése miatt hanyagolta el a magyar költészettel és kultúrával való foglalatosságot, ám amikor 1816-ban egy kolozsvári álarcosbálban Döbrentei Gáborral vitatkozott, a Gyulay család házi nevelőjének hatására úgy döntött, hogy itt az ideje kipróbálnia magát a költészetben. Döbrentei volt az, aki első írását, majd verseit publikálta az *Erdélyi Muzéum*ban, s ő volt az, aki Teleki verseit közlésre kiközvetítette (többek között Igaz Sámuel *Hébé*jébe és Kisfaludy Károly *Auroré*jába). Meglehetősen különös módon a Magyar Tudós Társaság 1831. február 15-én úgy választotta Telekit tagjai sorába, hogy publikált életműve alig számlált néhány verset. Teleki ugyanezen év decemberében bekövetkezett halála után Döbrentei volt az, aki – egyfajta adósságot törlesztve – 1834-ben kiadta Teleki költeményeit.[1]

Teleki Ferenc hagyatékának legértékesebb része a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárába került. Egyetlen összekötött gyűjteményben található az a kompozíció, melyet Teleki kiadásra sajtó alá rendezett, s melynek alapján Döbrentei – jelentősen módosítva azok szövegén – kiadta verseit. A kötet végéhez, olykor a lapszéleket is feláldozva, Teleki leveleit, illetve egyéb – korábban a levelek mellékleteként szereplő – verseket kötöttek hozzá. Ez volt az az anyag, amelyből Döbrentei dolgozott – így kerülhetett egymás mellé a verseskötet, valamint a Döbrenteinek küldött levelek. Az viszont már kevésbé szerencsés körülmény, hogy egyrészt ez a kézirattári egység sem tartalmazza a Döbrenteinek írott összes levelet, másrészt a jelek szerint az eredetileg – feltehetően – a 19. században beragasztott kéziratok közül utóbb kiestek és elkallódhattak egyes darabok. Erre utal, hogy 1976-ban az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára – magánszemélytől vásárlás útján – olyan kéziratokhoz jutott, amelyek valaha egyértelműen az MTAK Kézirattárában található egység részei voltak.

Jelen közlés Teleki Ferenc összes *ismert levelét regisztrálja, az eddig publikálatlanokat közli.*[2] E levelek egy része kéziratos forrásból kerül közlésre, egy másik részét azonban csak Döbrentei Gábor közléséből ismerjük. Ez súlyos forráskritikai problémákat is felvet:

---

* A kutatást az MTA Bolyai János Tudományos Ösztöndíja tette lehetővé. Köszönöm Bátori Anna, Doncsecz Etelka és Kelemen Pál segítségét.

[1] Teleki, 1834. E kiadás előbeszédén kívül Döbrentei több ízben kiadta Teleki életrajzát, s a róla való tudásunk voltaképpen máig a tőle közölt adatokra megy vissza. Lásd Döbrentei, 1832; Döbrentei, 1846, közli: Vaderna 2015a.

[2] Természetesen van információnk egyéb levelekről is:
1. a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található egy Teleki Ferenc-levél, de a második világháborúban oly mértékben megsérült a kézirat, hogy a szöveg gyakorlatilag olvashatatlanná vált, s így az is eldönthetetlen, hogy a mi Teleki Ferencünk írta-e, vagy valamelyik névrokona. Teleki Ferenc Teleki (III.) Józsefhez, MNL OL, P654 III. sor., 37. tétel, No. 165.

Döbrentei a jelek szerint nem egyszerűen rövidíti a leveleket, hanem a kiadás közben némiképp módosít is a szövegen. Ez a lehetőség nemcsak azért merül fel, mert Döbrenteivel kapcsolatosan nem ez lenne az első eset, hogy a „baráti módosítások" (a kiadó személyét némiképp jobb színben feltüntető) filológiai bukfencein kapnánk rajta – mint legutóbb Fórizs Gergely érvelt Berzsenyi Dániel levelezésének kritikai kiadásában –,[3] hanem két levélnek fennmaradt autográf kézirata, melyeket Döbrentei is közölt, így pontosan lehet látni, hogy hol és mit módosított a kiadó.[4] Mindenesetre – hasonlóan a Berzsenyi-filológia Döbrentei nevéhez köthető cruxaihoz – azokban az esetekben, melyekben a levelek elkallódtak, jobb híján kénytelenek vagyunk Döbrentei kiadásából dolgozni.

Kiadásunk a fentiek tekintetbevételével a levelek után közli a forrást, illetve az adott kézirat leírását. Ahol Döbrentei kiadása eltér a kézirattól, jegyzetben jelezzük. Mivel kiadásunk megkísérli azt is rekonstruálni, hogy mely versküldemény melyik levél csatolmánya volt eredetileg, így előfordul olyan „hibrid" eset is, ahol a levél egy része (maga a levélszöveg) csak Döbrentei nyomán ismert, ám a melléklet kéziratban fennmaradt. Mivel a verses kéziratokat – nyilván a költemények sajtó alá rendezésekor – elvették a levelek mellől, s ráadásul a kötetbe kötéskor némiképp rendszertelenül illesztették az MTA KIK Kézirattár szövegegységéhez, olykor nem volt egyszerű követni a versek útját. E rekonstrukció láthatóvá teszi azt az utat is, ahogy Teleki a költeményeit – nagyrészt Döbrentei tanácsainak hatására, de saját indíttatásból is – folyamatosan alakítja és csiszolja.

A Berzsenyi-filológia visszatérő kérdése, hogy mit lehet kezdeni a költő verseinek Döbrenteitől kiadott posztumusz kiadásával.[5] A Teleki-anyag kutatása hozzásegíthet minket annak megértéséhez, hogy Döbrentei milyen helyeken avatkozott az anyagba, s milyen elvek mentén gondolta áthangolhatónak, átformálhatónak egy „barát" költészetét. Ebben az esetben persze némiképp eltérő körülmény az, hogy itt a Teleki-költészet teljes karakterét kellett újragondolni a kiadás során: egy rendi (főúri) költészetből kellett egy neoklasszicista módon értelmezhető, befogadható lírát újraalkotnia.[6]

Az egyszerűbb áttekinthetőség kedvéért a közölt levelek adatait és az ezzel kapcsolatos textológiai ismereteket az egyes levelek előtt foglalom össze. Mivel a csak Döbrentei kiadásában ismert leveleket nem közöljük,[7] az „összes levelek" lehetséges rekonstrukciója az olvasóra vár.

---

2. Hoós Ferenc kismonográfiája (Hoós, 1908) két Toldy Ferencnek írott levélből is idéz, melyek ma lappanganak. E levélrészleteket nem vettem fel gyűjteményembe, mivel filológiai státuszuk meglehetősen bizonytalan. A Toldynak írott feltehetően első levél kézirata fennmaradt (lásd 17. számú levelünket), ám további leveleket nem ismerünk. Toldy több ízben is közölt életrajzi adatokat Telekiről, ám a későbbiekben semmi nyoma annak, hogy olyan információkkal rendelkezett volna, mint amikre Hoós hivatkozik. Toldy először az *Akadémiai Értesítő*be írt egy rövid méltatást az Akadémia könyvtárának gyarapodása apropóján: Toldy, 1854. Későbbi életrajzai: Toldy, 1857: 222–223; Toldy, 1869: 79–82; Toldy, 1871: 127–130; Toldy, 1873: 24–25; Toldy, 1876: 282–284. A Hoóstól konkrétan említett levelek a következők: 1827. október 29., 1828. március.

[3] Lásd Berzsenyi, 2014, a szövegközlés elveiről: 7. A dilemma részletesebben: Fórizs, 2012.

[4] Ehhez lásd a 10–11. számú levelek filológiai felvezetőit.

[5] Berzsenyi, 1842. A dilemmáról lásd Vaderna, 2008.

[6] Ehhez lásd Vaderna, 2015b.

[7] A Döbrentei-féle 1834-es kiadás elérhető az interneten, a Google Books könyvtárban.

Források

1. Teleki (III.) Lászlónak, 1814(?)

[Kézirat: MNL OL, P 654, III. sor., 33. tétel, No. 230. A negyedrét lap széle a II. világháborúban megpörkölődött, s a megmaradó rész is igen kifakult, ráadásul az állományvédelmi okokból történt fóliázás is rontott az olvashatóságon.]

Méltóságos Drága Kedves Uram Bátyám![8]

Még ennekelőtte 5 héttel vettem Kegyes válaszát levelemre, és mindjárt feleltem volna réá, de akkor itten a Posták mind még állattak volt vagy 12 nap a vízek mián, azután égy kevésbé betegeskedvén ez hátráltatott.

Alázatasan kőszőnöm Bátyám Uram grátiáját hogy azon 600 Rfal[9] meltoztatik várakozni. Az Obligatiót[10] rolla ide adiungálva[11] küldem. Februáriusi terményt tettem belé.

Alázatosan instálom kedves Uram Bátyámat, ha tsak lehet, adjon nekem tsak égy esztendőre 4000 Rfot hogy [... – másfél sornyi szöveg hiányzik – V. G.] Uramnak [...] lesz kárára, mert jószágat adok annak idejébe érte.

Ezen pénzre Martius végén volna szükségem, minthogy akkor kell annyit fizetnem. Ha tsak lehet kérném ujra is Uram Bátyámat ezen segedelemért.

Grofné ő Nagysága, és a kisaszony ő Nagysága[12] kezét tsokolván, feleségem is tiszteli kedves Uram Bátyámékat, én pedig vagyok,

Kedves Méltóságos Uram Bátyám

holtig tisztelő szolgája
G. Teleki Ferentz m. k.

P. S.

[...] választ instálok alázatosan, hogy tudhassam ha meg kapta é az Obligatiót Uram Bátyám.

---

[8] Gróf Teleki (III.) László (1764–1821) – Házi neveltetése után Bécsben, majd Göttingenben tanult, onnan pedig nyugat-európai körutat tett. 1789-ben kormányszéki titoknok, az 1790-es diétán Máramaros vármegye követe, 1791-től királyi kamarás, 1792-ben az erdélyi királyi tábla bírája, 1796-ban Magyarországra költözik, hamarosan a pesti királyi tábla bírája, a református dunamelléki egyházmegye főgondnoka, 1811-től Somogy vármegye főispáni helyettese, 1819-től a hétszemélyes tábla bírája. Hivatalos elfoglaltságai mellett irodalmi és tudományos munkássága is jelentős. A hazai nyelv előmozdításának ügyében írt röpirata ezek közül a legismertebb, de írt verseket és színműveket is. Szinnyei, 1909, 1413–1415.

[9] Rfal – 'rénes forinttal'

[10] obligatio – 'adóslevél' (lat.)

[11] adiungálva – 'csatolva' (lat.)

[12] Teleki László második felesége báró Mészáros Johanna (1744–1821), leánya gróf Teleki Auguszta (1813–1876).

2. Mailáth Jánosnak, 1817 körül[13]

[MTA KIK Kt, K635/I, 160r–v. Kazinczy Ferenc levélgyűjteményében fennmaradt kivágat. Eredetileg egy szürkés negyedrét lapon szerepelt, melyet kettéhajtva küldtek el, az egyik oldalon a szöveg, a másikon a címzés és a viaszpecsét látható: „Mg Gróf Székhelyi Mailáth János Úrnak tulajdon kezében adassék."]

Serenissimus[14] wünscht die Beschreibung der Reise in England des Erzherzogs Johann zu lesen, welche im Archiv in mehreren Heften steht.[15] Beckers[16] erfuhr dass Du, u. ich das Archiv haben, u. bat mich darum ich habe aber, wie Du weißt, nur den 2ten halben Jahrgang, u. mir scheint, die verlangte Reisebeschreibung fängt schon im ersten an; ich versprach daher Dich darum anzureden; habe also die Güte, wenn Du herein. Könntest alle Hefte das 1ten halben Jahrs 1817, welche Fragmente jener Reisebeschreibung enthalten, hereinzubringen, damit ich sie dem Beckers pro usu serenissimi Delphini[17] überreichen kann.[18] Isten veled.

Comitis Francisci Teleki. Teleki m. p.

3. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1817. szeptember 23.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 207–211. A levél melléklete kéziratban megtalálható: MTA KIK Kt, RUI 4r 43. sz. [227–232.] – Mivel a Teleki verseit tartalmazó kötet oldalszámozása az utóbb beleragasztott anyagban már nem folytatódik, a számozás tőlem ered. A lapszélen olvashatatlanná vált részeket igyekeztem pótolni. A versek címének kiemelése tőlem van. Az eredeti lapalji és lapszéli csillagos jegyzeteket a versek mögé tettem át.
A két költemény szövegét kéziratból közlöm. Az első *Sz. Dávid éneke a' sorsról* címmel megjelent: Teleki, 1817b, 18–19. Döbrentei átiratában: Teleki, 1834, 19–20.]

---

[13] Gróf Mailáth János (1786–1855) – Egerben és Győrben végezte tanulmányait, a magyar irodalom legszorgalmasabb német fordítója. Az elszegényedett gróf 1848-ban Kossuth Lajos ellenében lépett fel a Pest vármegyei közgyűlésben, majd utóbb elhagyta az országot, 1853–54-ben Erzsébet, a leendő királyné oktatója magyar történelemből, a Bajor Tudományos Akadémia tiszteleti tagja. 1855-ben leányával együtt követett el öngyilkosságot. Telekivel összeköti az állati magnetizmus iránti vonzalma is. Szinnyei, 1902, 332–336.

[14] Serenissimus – 'felség' lat. Itt: Habsburg József (1776–1847) nádorra vonatkozik az utalás.

[15] Habsburg–Lotaringiai János főherceg (1782–1859) – a napóleoni háborúk veteránja 1815–16-ban tett látogatást öccsével, Lajos főherceggel Angliában. Útirajzának részletei – ahogy a fenti levél is állítja – az *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* különböző köteteiben jelentek meg.

[16] Joseph Heinrich von Beckers zu Westerstetten (1764–1840) – az osztrák arisztokrata családból származó Beckers 1800-tól a nádor szárnysegédje, 1803-ban indigenaként magyar grófi rangot nyert.

[17] pro usu serenissimi Delphini – 'a felséges trónörökös használatára' (lat.), azaz csak a megfelelő erkölcsi tartalommal, itt: ironikus megjegyzés.

[18] A levél szövege magyarul: „A felség el kívánja olvasni János főherceg angliai útirajzát, amely az Archiv több füzetében jelent meg. Beckers megtudta, hogy Neked meg nekem megvan az Archiv, és elkérte tőlem, de nekem, amint Te is tudod, csak az évfolyam második fele van meg, miközben olybá tűnik, hogy a kért útirajz már az elsőben elkezdődik; éppen ezért megígértem neki, hogy Téged megkereslek ezzel; légy tehát oly jó, és hozd el az 1817-es év első félévének minden füzetét, amely tartalmazza ennek az útirajznak a részleteit, hogy azokat Beckersnek pro usu serenissimi Delphini átadhassam."

Paszmos,[19] Septemb. 23d 1817.

Édes, kedves barátom,

Szívesen írt leveledet hasonló érzéssel vettem. Örvendem lelkemből, hogy végre, itt Erdélyben is találtam olly lelket, kivel az élet' nemesebb részeiben egy érzéssel lehetek. Mert itt a' mü közönséges folyamu és úgy nevezett barátságunk, kártya, dáma és puncs oszlopokon szokott épülni. Igaz, hogy a' mü megismerkedésünk is dámai oszlopon indult, mikor a kolozsvári redouteban[20] az álorczás szépeket vissza faggattuk a' mult télen, hanem ezt mü, inkább mint szív psychologusok tractaltuk,[21] és ezen némellykor valóban sok furcsa eszméletre vivő mesterséget én csak ugyan ezután sem fogom elhagyni. Mert ollyan érzésü vagyok mint te, a' világ örömeitől épen nem idegen ugyan, de annak nemesebb oldalait szereti főkép magáévá tenni, neszező és vad terjedését pedig kerüli.

Bizonyos vagyok benne, hogy ha a' magyarban szokatlan kifejezéseim még nem elég tisztán vagynak is kitéve, mert efféle levelezést magyar nyelven még soha sem folytattam, még is, szíved, lelked érteni fog engemet, 's érzi mit értek ezekkel.

Erről már többet nem. Fejérnépnek jó szívvel egész könyvet irok szerelmes nyilatkozásokkal, de férjfihez, bárhogy szeressem és becsüljem, nehezen irok nyájasan. Nekem úgy tetszik, mint ha férjfiak között csak komoly dolgoknak kellene mindig folyni.

Állj el feltételedtől, ne szüntesd meg Erdélyi Muzéumodat a' 10dik füzettel, adj ki még kettőt. Ha ezt magadra vállalni nem restellenéd és időd volna, én e' 2 füzetre jó szívvel ajánlok 600 forintot a' magaméból.[22] Sok szót erről, ha elfogadod, ne tégy, mert nálam a' barátság első példabeszéde ez: *Inter amicos omnia communia*.[23] NB. A' szeretőmet kivéve, *frater*.[24]

Soha ott igaz tiszta barátság nem gyökerezhetik, hol egyik a' másikat azzal, mivel a' természet hozzája kegyesebb volt, vagy mivel a' vak sors bővebben megáldotta, nem segíti.

Erről is már *punctum*. Ne hogy kényeskedjél, az a' pénz közjóra díszre megy, el nem fogadni nem szabad.

Térek, ide rekesztett két versemre. Az elsőt „*egy hazája ellen író magyarhoz*[”], a' legnagyobb dühben irtam, minekutána az „*Ungarische Miscellen* első *Lieferungját*, és 2 *Recensionen über Piringers Banderien*, olvastam. Valóban ollyan méregben irtam, hogy némellykor lábammal tapodtam indulatomban. Engem, kinek igen is érzékeny idegeim vagynak, ha valami felindít, véghetetlenül elragad.

Tedd, kérlek, Muzéumod Xd füzetébe. És melléje a' sírásót, mellyet már elküldöttem, 's Dávid király' énekét, mellyet most kapsz.[25] De ha, nem arra valóknak látod, ird

---

[19] Paszmos (ma: Posmuş, R)

[20] redoute – 'álarc' (fr.), itt: 'álarcosbál'

[21] tractál – 'tárgyal' (lat.)

[22] A Döbrentei szerkesztette *Erdélyi Muzéum* 1818-ban szűnt meg a 10. füzettel. Döbrentei nem vette igénybe Teleki segítségét.

[23] Inter amicos omnia communia – 'barátok közt minden közös' (latin közmondás)

[24] frater – 'barát' (lat.)

[25] A második vers *Sirásó* címmel jelent meg a Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben: Teleki, 1834, 34–39.

meg szárazon, nem vagyok olly finnyás érzésü, hogy az igaz' meghallásától görcsöt kapjak. Tehát szárazon, barát feleljen barátnak. Hanem héj, nem a' csuklyás.

Hogy irásom nem igen szép, megengedj. Csak ugyan *domine frater*, tudok én szépen és tisztán írni. De az a' bajom, gondolataim ezerszer sebesebbek kezemnél 's osztán csak habarok, hogy el ne felejtsek hamarább valamit gondolatimból, minekelőtte leirnám. És nálam, NB. compliment[26] annak, kinek rútul irok, mert *először* jele, hogy szeretem. Illyenhez bizodalmam is lévén, sebesen irok hozzá. *Másodszor*, csak ollyanhoz irok sebesen és szelesen, kiről tudom, hogy a' rossz iráson, *alias* mázláson is amúgy el tud menni. Tökfejü uraknak, kiken töltsérrel kell az észt bétölteni 's kivált a' mellyikétől félni lehet, hogy tisztán irttat is bajjal ért, véghetetlen szoktam irni; ha már kénytelen vagyok nekik irnom, mert különben nem alkalmatlankodom, se nekik se magamnak.

Egészségem *là là, comme ça!*[27] Feleségem, gyermekeim jól vagynak.

Tartsd szeretetedben 's barátságodban, téged szerető becsülő barátodat,

Ferit.

Ha emberséges volnál, ez ősszel Octóber vége felé ide jőnél Paszmosra.

David Király éneke a Sorsrol.

[(Eu]phrátnak Zsidó nyelven irt Szomoru Játékából Saulbol)

Lelkem! – élted mért tőlted el
A vak bánat képeivel?
Mért kinozod magadot?
Nem rebegsz é Isteneddel
[Per]lekedni midőn kezdel
Ha átkozod sorsodat.

[Tsu]da modra* – hald mint megyen
[H]árfám hangja, vőlgyen hegyen
Édesdeden midőn zeng! –
[...]alok Szent énekéhez
Képzelnéd hasonlit ez
Aër tölle midőn reng.

De kellemi el tűntenek
Ha a hangok rendetlenek
'S el szagatom kötését,
Szivet fűlet bánt hangzattja
Ha hamisan osztogattja
Kezem a hur pengését.

Igy a Sorsban sok olj vagyon
A mü münket meg sért nagyon
Mert nem látjuk kötését
Nyugodj lelkem! mert titkon ben
Hármonia lappang ebben
'S imád Urad' végzését.

*[B]arátom Döbrentei! ha égy kellemetesebb, nyájasabb [szo]t tudsz e heljet „tsuda modra" ird meg.

[26] compliment – 'bók'
[27] là là, comme ça! – itt: 'úgy, ahogy' (fr.)

Hazájok ellen iro Magyarokhoz

(Minden belmagyarázás el távoztatására jelentem, hogy en azt, a ki Haza Szeretetétől inditva, annak némelj részében fogyatkozásairol ir olj szent tzélbol, hogy Hazájának ezzel szolgáljon, ide nem értem.)

Nemes Hazám ép fájának
Nemtelen vad ágai
Égy ilj áldott jo Anyának
Ti mostoha fattjai! –

Áspis Kigyo példájába
Tűkrezitek magatok
Hogy anyátok hiv gyomrába
Fene modra rágjatok.

Tőrvényinknek édes tején
Kiket nagyra nevele
Nem tudván hogy szent emlőjen
Kigyot táplál kebele.

Ezopusnak kutjával –
Ki tsalo viz tűkrébe
Nem elég'vén jo sorsával
Mindent el ejt méjjébe –

A mit hiven meg őriztek
Ősink dárga vérekkel,
Mind bolondok el vetitek
Vesztegető kezekkel.

Nem tsudálom égy idegen
Ha a szőllőt meg szolja
Savanyo! – – mert nagyon fűg fen,*
A Rokátol tanolja,

De méljen fáj ha Hazafi
Pennát igy vesz kezébe' –

Régi mondás: rosz szarka fi'
Ganél maga fészkébe**

Oh pirulni ha még tudtak***
Ha még tudtak érzeni –
Miképp' lehet belső nyugtak
Méltán lehet kérde'ni****

Magyaroknak magátokat
Nevezni hogy meritek! –
Ezen fényes Jussotokat
Ti végképp' el vesztitek.

Mi lenne ez? – Ti volnátok
Neme Hazám veréből?
Oh ha így van – ezen átok
Jőt Furiák őléből

Ha valamit tőlletek hal –
(Sohonnának vitézi!)
A hiv Magyar, utálattal
Undogságtok el nézi.

A magosra fel nézzetek
A hol ditső Hazám áll –
Duljam fuljam bár mérgetek
Rosz nyilatak nem talál

Rátok illik jol e mondás
A végső két rendekbe:
„Szamár rivás, eb ugatás
„Nem menyen az egekbe"*****
(Nem menyen fel menyekbe.)

* Egy nagy licentia Poëtica, azt magam is látom, mert „nagyon fen füg" ugy kellene mondani: Ha tudsz segiteni rajta segits.

** Erdélj országi kőzmondás.

*** tudtak ez kétszer[28] jön elé, és így kevésse Kemény Szo, de a második repetitio mintegy szükségesnek tartatott előttem.

**** Kérdezni, kerde'ni per abreviat, hogy a vers szebben hangzék

***** Ez is Erdélj országi közmondás.

4. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1817. december 11.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 212–214. A levél melléklete nem ismert. Az *Orvosomhoz* későbbi változatát a 8. sz. levélhez csatolja.]

5. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1818. január 24.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 214–215. A vers melléklete (a Rajta vitéz paripára... kezdetű költemény) nem maradt fenn. Szöveg: Teleki, 1834, 26–27. Korábban megjelent: Teleki, 1817, 19–20. Értékeléséhez: Vaderna, 2014, 35–44.]

6. Döbrentei Gábornak, 1818. november 15.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 215–221.]

7. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1820. december 20.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 222–223. A levél melléklete nem ismert.]

8. Döbrentei Gábornak, 1821. február 4.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 224–228. A levél három költeményt tartalmazó melléklete megtalálható: MTA KIK Kt, RUI 4r 43. sz. [285–300]. A kötet lapszámozása folytonos, de a végére beragasztott anyagnál valamiért megszakad. A kötetbe való beragasztás miatt a nyolcadrét lapok szélei olvashatatlanok, a kiegészítések tőlem vannak. A versek címét én emeltem ki.
A versek közül kettő jelent meg: Teleki 1822; Teleki 1824c. Két költemény *(Viz becse, Toggenburg lovag)* Döbrenteitől kiadott-átírt változata: Teleki 1834: 100–121. Az *Orvosomhoz* korábbi változatát csatolta a 4. sz. levélhez. A 10. sz. levélhez Teleki *A' víz becsé*hez újabb változatot csatol, a publikált változatnak az szolgált alapjául.]

[28] eredetileg: háromszor

Orvosomhoz.

[Oh ne] nézzed erem vér é – –
[Ne kérd] gyomrom ételt kér é – –
Aluszom é tsendesen – –
['S kedv]es é még a' jo ital?? –
[Tudomá]nyod vigyázz meg csal!
'S majd nem itélsz helyesen.[29]

[Tudok én egy] egy életmerőt
[Mind ez]eknél többet erőt
Hufeland és Brovnén tul.
[Azt m]agamrol jelenthetem
[Hogy cs]ak ebböl ésmérhetem
Jol vagyok é vagy roszszul.

[Mig] a' virtus 's emberiség
[Nemes] tüze szivemben ég,
'S érttek mindent el hagyok;
[Mig] szivem kész szent Hazámért
[Fel] áldozni minden csep vért
Addig frissen 's jol vagyok.

De ha ember társom javát,
'S nyomorult kérő szavát
Sűket fülem nem halja,
Ha más jajját csak hidegen
Nézem ugy mint egy idegen
Ekkor kezd a nyavalja.

'S ha végtére a' Virtusnak
Szent lánczai már nem huzna[k]
Nyavaljám nagy eröt [vett]
Emlitsd ekkor kedves Hazám,
'S hogy ha még sem mosolyog [szám]
Tudd! a' halál közelget

Probálld még ezt: Kedveseim
Nevezd rendre, – Gyermekeim
Áldott feleségemmel;
'S Ezen esmértt édes hangra
Ha nem ebred orczám langra
Halva vagyok, temess el.

A Toggenburgi Ritter.

NB. Ugy vélem a' Vitéz név nem teszi a Rittert elég jol ki, ezért Ritternek hagytam.

Schiller után

Ritter! tiszta szüz szerelmet
Neked szivem ajáll,
De ne kivány több kegyelmet
Szivem többre nem áll.
[Ha] jösz, 's ha mész, mind tsendesen
Akarok én lenni,
[Kö]nyes szemed hogy lehessen
Nekem hát érteni?! –

Halja ő ezt, 's jaj kinos ez
Mert nem illyent vára,
Nyomja égyszer még szivéhez
'S ugrik paripára.
Gyüjtve viszi Zselléreit
A szent sir helyére,
Hogy gyogyitsa sziv sebeit
Meg változa vére.

[29] sor fölött kihúzva: Ne épits e' jelek

Nagy tetteket visznek véghez
Vitéz oroszlányok!
Hállá – Hállát! puszta éghez
Kiáltják pogányok.
'S a Toggenburg nagy nevétől
A' vad Török rebeg
De ő még is keservétől
Ott sem meneked meg.

Esztendeig ezt ki álja,
'S tovább lehetetlen,
Nyugtat ott is nem találja
'S a' kard is kelletlen.
Joppénál egy kész hajot lát
Melly a' partnál vala,
S el viteti oda magát
Hol lehell angyala.

'S a kaput hogy kopogatja
Remete mankoval,
Az ősz kapus őt' fogadja
Illy keserves szoval:
Áh! késöre mért érkezel!? –
Nincs itt szived bája,
'S a kit tőllem te kérdezel
Az ég hiv mátkája.

Erre ő is oda hagyja
Minden földi javát,
Még égyszer meg simogatja
Régi kedves lovát;
Tsak szerelme bus szivébe
Bucsut vész kardjától,
Egy szarándok köntössébe
Válik kastéljától.

És magának a' tájába
Épit egy kunyhotskát,
[H]ol vén hársfák árnyékába
A' Klastromig el lát.
Tsendes remény képén festve
Csak maga magára
Egyjet várva reggel, 's estve
Néz az ablakjára.

[Ó]rák telnek, 's ő néz elé,
Néz az ablakjára,
[H]ogy kedvesse arra felé
Jön é valahára.
[K]önnyes szeme mind arra áll
Hol a Klastromhoz lát,
[M]ig meg látta ablakjánál
Angyala orczáját.

S ugy fekszik le meg nyugodva
Kemény kő ágyára
Uj reményel gondolkodva
Más nap viradtára.
Sok nap telik, sok esztendő
'S minden panasz nélkűl
Kis kunyhoja pitvarán ő
Mind tsendesen ott űl.

Kőnnyes szeme mind arra áll
Hol a Klastromhoz lát,
Mig meg látta abblakjánál
Angyala orczáját.
'S ott űl égyszer égy szép estve
Kis kunyhoja alatt,
Míg kedvessét mintégy lesve – –
– – Már égy meg hűlt – halat.

P. S. Az ortographiaban némelykor cs, némelykor ts teszek, nem is tudom igazán mely jobb.

A viz becse.

Sok ezerek versezének,
Sok papirost rontának;
[M]ajd mindenről van már ének,
Mindenféle fűnek, fának,
[Me]nynek, földnek, nemzeteknek,
[...] és gonosz embereknek,
Olly barátja érkezett
A ki nekik versezett.

Áldott jó viz! még is téged
Mind egyik el felejtett,
[Pedig] a' te szivességed
Mind azokkal sok jot tett.
[Val]ojában ki mondhatatlan
[Hog]y ez millyen háládatlan,
'S még sem voltál te soha
Senkihez is mostoha.

[Fő]képpen a' sok versező
Az egyik ugy mint a' más,
[M]ind a' bornak volt kedvező;
A' Burgunder 's a' máslás
[Me]szely – flaska – kulats – kantso –
[M]indég ez a' sok ékes szó
Diszesiti verseket,
S ez emelé tüzeket.

Tudva legyen mindeneknek
Hogy nekem a bor nem kell,
'S Példájokat őkemeknek
Nem követem versemmel.
Élljen a viz! veszszen a' bor!
Vizen van már égyszer a' sor
Hogy ollyan is érkezzen
A' ki neki versezzen.

Bor uram meg vesztegeti
Ha tsak lehet birájit,
'S ezért észre sem veheti
Sok ember a hibájit.
Részegitő erejével
Jádzik mások elméjével
'S a' kancsotol nehéz fő
Ugyan derék itélő.

Jámbor Noénk első vala
Ki nevelni kezdette,
'S ez is vele szégyent valla,
Ocsmanságra vezette!
Fijával ki kaczagtatta
És latorrá változtatta
Az ártatlan jó embert,
Ez az, a' mit vele nyert.

'S Most is a' ki barátságba'
Él vele, és szereti,
Viszi sok rosz társaságba,
'S a' sárba is be veti.
A' köntössét el piszkolja,
Hirét nevét el gazolja, –
Egy szoval ki vele él,
Minden okos attol fél.

Bezzeg a viz nem viseli
Senkihez is igy magát,
Minden a' ki őt kedvelli
Benne ezer szépet lát.
Sőt, csak valjuk az igazat –
Vele piszkot – motskot – gazat –
A' mit a' bor réánk rak
Mindent szépen le mosnak.

A' bor bűnnek – 's bolondságnak
Volt mindenkor kutfeje
'S Jaj annak a' társaságnak
A' hol el hat ereje.
Tréfálodzik egy előre
De hamar[30] szur mérges tőre
'S a' mi egymást szereti,
Azt is egybe veszteti.

A' barátbol perlekedőt –
Az eszesből otrombát –
A' jámborbol veszekedőt –
A nyájosbol gorombát –
Az okosbol gondolatlant –
A szelidből vad dühes kant –
S szemérmesből szemtelent –
Csinál a' hol meg jelent.

De a vizről illyeneket
Nem is lehet hallani,
Szépnél 's jónál egyebeket
Ki is merne mondani?
Sőt olly áldott hogy e' hellyett –
A' leg első vétkünk, – mellyet
Ádám atyánk ránk hoza,
A szent viz fel oldozza.

Bor nélkűl a' roppant egész
Könnyen el is lehetne,
De ha viz nincs, minden ki vész
Semmi sem is élhetne.
Fűnek, fának, virágoknak,
Mindenféle álatoknak,
A' mi csak él és lehel
Mindeneknek fris viz kell.

A' Ro'sáknak patyolatját
A' fris eső éleszti,
A reggelnek győngy harmatját
Mennyei viz termeszti,
Fák zöldellő leveleit
Édes levű gyűmőlcseit
Mind csak a' viz neveli
Mig a' nap meg érleli.

Ember, barom, 's a' vad álat,
A' leg kissebb 's a' czet-hal
A' mi csak van az ég alatt,
Él és lehell viz által.
Viz nőteti gabonánkat
Viz főzi a' pálinkánkat
'S a' szilvásos hegyeken
Kék csepekkel fityeg fen.

'S a' nap fénnyel váltogatva
Bővit mindent 's olcsoit;
De a' kérdést meg forgatva –
Mit mondjak a' borról itt?
'S a' mint kiki jol láthatja –
Mi dolgának foganatja –
'S mit szaporit ő sokat? – –
Sok két lábu disznokat.

[A'] bor uram még maga is
Nem terem, ha nincs eső;
[Jön] a' Zápor! – 's lám millyen fris
'S gerezdje melly bűszkén nő.
[Ki] hallotta azt valaha –
[S k]i olvasta könyvbe, hogy ha
Egyszer bor nem teremne
Asztán vizűnk se lenne.

[30] utóbbi kettő helyett eredetileg. Csak hamar

A bor hamis-lelkűskedik
Nem égyforma mindenhez,
A' gazdagnak hizelkedik,
'S goromba a' szegényhez.
A' gazdagnak frissen szolgál,
A' szegénnyel szoba sem áll,
'S csak egy sklávhoz illendő
Nyilván a' mit mivel ő.

Egy nagy urhoz mikor megyen,
Fényes üveg meljére
[Czé]dulát rak, mellyik hegyen
Érlelődött lang-vére.
['S] hogy meg nyerje az ő kedvét,
Meg mézeli erős nedvét
'S még azzal is diszt keres,
Hogy majd sárga, 's majd veress.

De bezzeg ám nem illyen jó,
Ha egy szegény jön-elé;
Be izetlen – be savanyo! –
Tsak éretlen egres lé
Festve hordo penészével,
'S egy tőrt kantso tserepével
Ocsmány szinét takarja,
Hogy ne lássék zavarja.

A' viz nyájos szelidsége
Mindezekhez egyenlő,
Jőjjen hozzá ellensége
'S még annak is szolgál ő.
Koldust 's királlyt fris kristálja
Egyformálag meg kinálja,
'S annak a ki őt' iszsza,
Édes hűlést ád viszsza.

Nincs tőbb ollyan ellensége
A' szepségnek mint a' bor,
Szeressd tsak őt', – 's majd a vége
Fokadekos veres or!
Az orczádat meg durvitja
Patjolatját ranczositja
Fojó szem, és szagos száj
Mind bor által szerzett báj.

A viz fogunk erősiti,
'S takarítja bőrünket,
A' ránczokat ki fesziti,
'S élesiti szemeünket.
Ezért, mikor uj havat hány
Mártius, – az okos leány
Gyűjt belőlle felesen
Hogy szép bőre lehessen.

A' bor heve fel gyulasztja
Egésséges vérünket,
Testünk nedvét el rothasztja
'S meg ősziti fejünket.
Zavaros szem – meg tompult ész –
Almatlanság – reszkető kéz –
Görts – Podágra – rosz gyomor –
'S mi az oka? – mind a' bor!

Viz ellenbe orvossága
Ezer féle sebeknek,
Mindenüt van, nem is drága,
'S még is jó a' betegnek.
A' kin Doktor nem segit már
[Az] a' hires fördőkre jár,
Gyogyulást ő ott keres,
'S ott reménye sükeres.

A' szőlőknek mivelése
Űresiti zsebűnket,
['S] még is a' bor rosz termése
Hányszor meg nem csal münket.
De a' hol bár melly kis forrás
Csevegve egy ágyatskát ass,
Hogy a' szomjut meg csalja
Soha senki se halja.

El tünt a' ház boldogsága
Ha iszákos, gazdája,
Sok árváknak koldussága
Szerentsétlen példája.
Bestelen férj – 's fene Atya
Ki a' kancsot nem hagyhatja,
Semmi ember – rosz polgár
Hogy lehell még az is kár.

De a' viz sok szegényeken
Számtalanszor segitett,
Kereskedő tengereken
A' gazdagság annya lett.
[A'] ki koldus a' szarazan –
[H]ajora űl, 's remennye van –
Hogy a' viznek segelme
Által, lesz majd élelme.

A szép uri Kázinokban
A' bort senki sem látja,
Ő csak szalmás fogadokban
A kocsisok barátja.

Az ő kedves Pajtássai –
Falu korhelly Guljássai,
A' részeges Káplárok,
'S pénzűnk csalo csaplárok.

De víz nélkűl sem The-dansant
Sem Assemble, sem egy bál,
Akár mennyi pénzt is ki hány
A gazdája fen nem áll.
Mandulatéj – Limonádé –
Herbatéj – 's a' tőbb czifra lé
Ezerféle nevekkel
Mindegyikhez friss víz kell.

Ő a' fársáng tréfájával
Uj kőntőst vesz magára
'S fényes tűkőr maskarával
Imitál sik hátára.
'S ha űgyetlen oda ére
Le űlteti fenekére,
'S jol ki is katzagtatja;
De az űgyest mulatja.

'S Elég is már!! minden ember
A' ki nem vak láthatja,
Elsőséget hogy a' víz nyer;
'S velem téhát mondhatja:
„Élljen a' víz! veszszen a' bor"!
Méltán vizen volt már a' sor,
Hogy egy olly is érkezzen
A' ki neki versezzen.

9. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1822. március 28.

[Kézirat: MTA KIK Kt, RUI 4r 43. sz. [255–256.] A kötet lapszámozása folytonos, de a végére beragasztott anyagnál valamiért megszakad. A kötetbe való beragasztás miatt a nyolcadrét lap első oldalának bal széle olvashatatlan.
A melléklet csonka állapotban: OSZK Kt, Analekta 11.633, 9r–12v. Cérnával összefűzött füzetke. A kéziraton Döbrentei jelölései, hogy azokat mely folyóiratnak továbbította. A küldemény látszólag teljes: éppen négy költeményt tartalmaz, mint ez a levél is említi. A kéziratégységből nem állapítható meg a hiány. A lapszélen olvashatatlanná vált részeket igyekeztem pótolni. A versek címének kiemelése tőlem van. Az eredeti lapalji és lapszéli csillagos jegyzeteket a versek mögé tettem át.

Később, például a 10. levélben Teleki többször is arról nyilatkozik, hogy az eredeti csomóban a *Barátimhoz* című költemény is szerepelt. A hiányzó költemény – nagy valószínűséggel idetartozó – kézirata az MTA KIK Kt-ban található gyűjteménybe lett illesztve utólag – egy később íródott levél mögé: MTA KIK Kt, RUI 4r 43. sz. [277–280.] Az utolsó lap üres. Az a tény, hogy ebben levélben nem említi, utóbb viszont igen, s a kézirat is némileg külön áll, azt sejteti, hogy a levél megírása után csatolta a szöveget a levélhez. A versek közül három megjelent folyóiratban: Teleki, 1823b; Teleki, 1823d; Teleki, 1830. (A következő, 10. sz. levélben Teleki jelzi, hogy az e levélhez csatolt változaton is dolgozik, s a 11. sz. levél mellékleteként azt újra elküldi, nem ez volt hát a közlés alapja.) Ugyanezek a versek a Döbrentei javított-átírt kiadásában: Teleki, 1834, 58–59; 74–75; 83–88. *Az asszonyok becse* és a *Barátimhoz*: soha nem jelent meg.]

Paszmos, 1822 28dik Martz

[Kedve]s Barátom!

[Kül]döm neked az Ideálokot, az [Asszo]nyok becsét Schiller után, [s] még ket versemet melyeket most [ne]m régiben készitettem.

[Ha ú]gy tetszik használd a' hol aka[ro]d. De arra kérlek hogy az többi [n]állad lévő Verseimet ne ad [a]' publikumnak, a míg a' Korrek[t]urán keresztül nem mentek.

A' menyibe lehetett minden kis munkájimat meg tisztithattam, ugy a' vizröl is, de most nints modom kezedbe küldeni.

[Ez]en levelemet recepissével[31] teszem fel fránkó[32] tavalj is azon levelemet melyben a' vizröl szollo verseimet küldém hozzád,[33] ugy tettem fe[l], de Gegenrezepisst[34] nem látta[...] Szeretném tudni hogy mi [mod]dal ment kezedbe, mert [a'] Tekei-posta a' hova tette[m] volt nagyon rosz, és csalo[.]

Rosz irásomot meg engedj, roszatskán érzem magam 's az levelet szeretnem élküldeni a' postára.

Az uj Zsebkönyvedböl[35] 40 Exe[m]plárt magamra válalok, [de] többre nincs Kurazsim! –

Hallottam a dolog iránt később is vagy kettővel, de süketek az fülek. Feleségem tisztel. Ölel szivesen

beteges barátod

Feri

[31] recepisse – 'feladovevény' (lat.)
[32] fránkó – 'a szállítási költség a feladó által lett fizetve'
[33] Lásd 8. számú levelet!
[34] Gegenrezepiss – itt: 'visszaigazolás' (ném.)
[35] Döbrentei új periodikuma végül nem indult el.

Az Asszonyok becse.
(Schiller után)

Becs az Asszonyoknak! ők fonnyák, 's éltünkbe
A' mennyei ro'sákat ők-is szövik be.
Gracziás szemérmel éltűnk' folytába
Szövik a' tiszta szerelem fonalát,
'S a' szép érzések reggeli napalát
Szent kezekkel segillik viradtába'.

Az igaznak határán tul –
Sokkal telve vad melje,
Borong szerte gondatlanul
A' férjfinak ereje.
Koborol a' fellegekben,
Nincsen nyugta szivének;
A' amit keres képzeltekben
Még terhe lesz éltének.

De hol a' férjfi magát igen meg bizza,
Az Asszonyok varázsolva huzzák viszsza
Őt' a' jelenvalonak ösvényébe.
Mert ők még mind pirulo arczával –
Elégedvén Annyok' kunyhotskájával
Háziak a' természetnek őlébe'.

A' vad férjfi lépésével
Mindent tapad, 's mind csak bont[36]
Ellenkező kezeivel,
'S az életen által ront.
Nincsen nyugta, nincsen helye,
'S ok nélkűl a' mit reméll,
Mint a' hydra csoport feje
Le esik, és még is él.

De az Aszszonyi nemnek okoskodása
Hajlandobb lévén hogy a' jót ált lássa,
'S a' lármátlan diszszel meg elégedve,
A' jelenvalo pilantat' ro'sáját
Melyet utja mellett virágozni lát,
Hogy fel szedegesse, inkább van kedve.

[36] utóbbi négy helyett eredetileg: mindent bont,

Büszke férjfi, még buját sem
Akarja ő közleni,
Nem tudja ő, a' szerelem
Érzés milyen Isteni!
Nem esméri a' sziv cserét,
Nem olvad ő könnyekkel,
'S a' bal sors is forro vérét
Truczolásra gyujtja fel.

De a' hogy zeng egy Eól hárfa hangjával[37]
Midőn egy kis Zefir jatzodoz hurjával,
Igy éreznek az Aszszonyok szivekben.
Ők Kicsinytől is hamar érzékenyek,
'S mihelyt látják más jajját, már fénylenek
A' mennyei harmat' gyöngy'i szemekben.

A' férjfi vad akaratja
Erőszakban just keres,
Ezt a' scytha kard mutatja –
'S a' lágy Per'sa lánczban a'
Helytelen sok indulatja
Verekedni meg nem szűn',
'S a' hol Erisz düh hangzatja
Harsog, Chárisz ott el tűn'.

De az Aszszonyi nem örökös szokása
Hogy nyájos kérésben áll uralkodása,
Ő a' mérges haragot békélteti;
'S azt a' mi egymást üldőzve kergette,
Az ő szeliden kérő szeretete
Barátságban ölelve égyezteti.

A' hibás választás

Kérdés.
A' házos párok' egyezzenek –
Az Ur teremtvén a' férjfit, – ennek
Ön oldal csontjából asszonyt formála.
'S igy e' kettő egy lévén valoban,
Mi lehet oka, hogy kevés pár van
Ki egymással boldogságra˙ találá.

[37] A sor eredetileg: De egy Eól-hárfa a' hogy zeng hurjával

Felelet.

Mikor a' férj magának párt veszen –
A' számtalan sok között nehezen
Ésmérheti meg, mellyik az ő csontja.
S ha el hibázván mást választ, ugy ez
Természet szerént velle nem égyez
'S élete hármoniáját el bontja.

De hibáz a' férjfi ha panaszol –
Ön csontja é? – mért nem nézé meg jól!
Az ilyennek jó tanácsul ezt mondom:
Midőn már nem ura haragjának
Mondja csak azt kelletlen társának:
„Te nem vagy az én igaz oldal csontom."

* boldogsára, vagy égyességre

Hatyu Enek.

Hálá sorsom meg gyöztem már,
'S a' sok csaló reményen túl,
Minthogy szivem semmit se' vár
Lassan-lassan – sebje gyogyul
Számat vetvén sorsommal
Éngem többé meg nem csal.

Mindent a' mit eddig kértem,
A' mi létem könnyitette,
A' mit csak reméllni mértem,
A' mi szivem enyhitette,
Minden a' mit szerettem,
Örökre el vesztettem.

El szakadtak szép lánczaim.
Éltem czélját el vesztettem,
Bár mit űztek vágyásaim,
Mindég arra iteltettem,
Hogy töllem el vétetvén
Csak magános legyek én.

Felhők fedik a' multakat,
Csak egy csillag sugárol még,
De mutat ez nagyobbakat,
'S nyilt elöttem az örökség.
Forro könnyem ha itt hul,
E' fizet a' siron tul.

Minden földi csak tűnemény,
De bimbozni kezd szivembe'
Ki mondhatlan édes remény
Hogy mind, a' mit bus éltembe'
Csak ojhajta kebelem,
Fen a' fényben fel lelem.

Az Idéálok

(Schiller után)

'S hát te már szép fántáziáddal
Szivembe' hűtetlen! meg hűlsz?
Sok örömöddel 's fájdalmaddal
Mindennel végkép el repűlsz?
Áh arany napfénnyét éltemnek
Ily hamar lássam reptébe?
Hijába, – mert habji sietnek
Az örökség' tengerébe.

Azon napok fényleni már meg szűnt
Mely az Ifiút vezeté,
'S azon nagy ideál már el tűnt
Mely szivemet ketsegteté.
A' mit lelkem olly édesen hitt,
Már csak egy csaltato álom,
'S a' hová a' komor való vitt
Ott a' szépjot, nem találom.

Mint hajdon Pygmalion a' követ
Kérő tüzével őlelte
Mig lelket a' márványban őntett
'S szerelmét belé lehelte
Igy ölelém a' természetet
Én is ifiu szerelmembe
Mig valahára fel ébredett
Ő is versező keblembe?

'S vellem osztván land tűzemet
A' néma nyelve meg szolla,
'S meg értvén belső érzésemet
Engemet viszsza csokola.
Ah! akkor a' ro'sa, a' zold fa,
'S ezűst forrás vellem beszéllett,
Mindenből akkor mosoljogva
Néze rám a' vidám élet.[38]

'S Egy forgo ösztön mennyei langal
El tőltt keblem¨ feszité ben,
Szoval – tettel – képel és hangal
Hogy éltére ki léphessen.
Ah! az élet sokat ígére
Mig bimbojában rejtezett,
'S midőn ki nyila, – jaj végtére
Milyen csekély és szegény lett.

Mely jádzó bátorsággal lépett
Az ifiu páljájába
Éltébe oltá a' jot 's szépet
'S egekig repűltt álmába.
Az Ether szélső tsillagjához
Képzeletje fel emelte
'S a' mit nagy bajjal vonsz magához
Azt ő még inkább kedvelte.

['S] oh! mily' könnyen felfelé repdes
Mindent játzodva intéz-el,
[M]ert mellette lebeg négy kedves
[Ú]ti társ segitő kézzel.
A Szerelem menny jutalmával,
A ditsöség nagy nevével,
A Szerentse sok arannyával,
'S az igaz, égi fényével.

[D]e ah! az ut' zajjos kezdetén
[E]zek ismét el szeledtek,
['S] a' komor élet közepettén
Üres képzelménnyé lettek.
El repűltt a' szerencse hamar,
A' tudás szomja meg nem szűnt,
Az igaz látni tisztán akár[39]
'S pedig nap fénnye már el tűnt.

---

[38] A sor eredetileg: Rám nézet a' vid (Teleki áthúzta és újrakezdte.)
[39] tollhiba

Láttam a' dicsőség pálmáját
Szeplősitve a' köz fején,
'S áh! a' szerelem menyarczáját
Sárgulni tavasz elején.
Itt áll már az élet' éjfele,
'S az út mind mind nehezebb lett,
'S a' remény a' setét utra le
Egy halvány sugárt alig vet.

A' sok igérő reméltekből
Melyik maradt hiv Urához?
Melyik vigasztal mind ezekből –
Melyik kisér sir házához?
Ő, ki gyogyit minden sebeket
'S mint orvos hozzám érkeze,
Ki könnyebbiti a terheket,
A' barátság áldott keze.

És te, ki velle jol égyezel
Munkáskodás, a' ki noha
Csak csendesen 's lassu kézzel
De mind epitsz, 's nem rontsz soha.
Ki midőn viszed az időket,
Lassan folysz csak egy-egy cseppel,
De minutákkal esztendőket
Az öröknek le fizetel.

vagy igy talán jobb:
Ki midőn viszed az időket
Csak porszemenként őrölsz,
De minutákkal esztendőket
Az örök számbol ki törölsz.

* Már csak szemfényvesztő álom
Már csak egy semmi, egy álom
a' hogy szebb.
** el töltt keblem, vagy tele keblem.

Barátimhoz.
(Schiller után)

Kedves Barátim! mért panaszoltak?
Igaz hogy hajdon szebb idök voltak
'S élt valaha egy nagyobb nemzet.
Ha könyveink ezt el is halgatnák
Ezer beszéllö kövek mutatnak
Melyeket a' föld gyomra ki vet.
De oda van, a' mi volt akkor,
El tünt már azon dicsö haza;
'S mü-mü élünk most rajtunk a' sor,
És az elönek van igaza.

Barátim! az utazok beszéllik
Hogy sokan szebb Zonák alatt élik
Nálunknál földi orájokat.
De hazánk földje ha valamivel
Szegényebb is, szebb miveltségivel
S ne irigyeljük hát sorsokat.
Ha czitrom nállunk nem élhet meg –
'S laurust-is bár töllönk el vonyan
Gyengébb napunk mégis elég meleg
Hogy szöllö koszorukat fonyan.

Igaz hogy nagyobb a' nép zugása
Hol a' gazdag Themze partjait ássa,
Sok ezer hajokkal kérkedve.
Oda négy világ kincseit hordja
Ott a nyereskedöknek sok gondja
Ott az arany – az ember kedve.
De nem a' tenger iszapos vizébe
Hol a' sos zöld hab hánya magát
Nem, tsak a' fris patak tiszta keblébe
Tükrezi a' szép nap aranyát.

Szebben mint a' hol a' mü északunk áll
Lakik a' koldus a' Kápitolnál,
Mert ö a' nagy Romát láthatja.
Ö a' regi ditsöt ott fel leli
'S ott a' nagyot nagyobbra emeli
Szent Péter magos boltozatja
De Roma minden ősz pompájával
Csak egy nagy emlékeztetö sir,
'S az uj élet kedves illatjával
Csak a' jelenvaló idö bir.

Lát a' nap nagyobbat más Zonába
Mint a mü csendes éltünk foljtába,
De uj dolgot még se' láthat ő.
Nézzd a' játék szinen az életet,
A' mi volt, van, lesz, vagy tsak lehetett
Ott mind rajzolva fel lelhetö.
Már tsak oly történhet, a' mi volt, 's mult,
'S a' fantazia uj egyedül,
Csak a' mi nem volt soha se' sohult
Itt e' földön – csak a' nem vénül.

Gr. Teleki Ferencz.

10. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1822. április 3.

[Kézirat: MTA KIK Kt, RUI 4r 43. sz. [257–260.] A kötet lapszámozása folytonos, de a végére beragasztott anyagnál valamiért megszakad. A levél két nyolcadrét lap mindkét oldalán fut. A kötetbe való beragasztás miatt az első oldal bal széle olvashatatlan.
A levélszöveg kiadása: Teleki, 1834, 229–232.
Döbrentei a levél szövegéhez bátran nyúl hozzá. A főszöveg tíz bekezdését a következő sorrendben hozza: 2–ø–ø–6–3–4–7–8–9. A stiláris és nyelvi változtatásokon túl tehát igen komolyan beleavatkozik a szövegbe. A 2. bekezdés után – talán Teleki egy már elveszett leveléből – két bekezdésnyit told be, a 2. bekezdésből egy mondatot, a 3. bekezdésből a nevet, a 6. bekezdésből ismét egy mondatot, a 9. bekezdés nagy részét, valamint a teljes 1., 5. és 9. bekezdést húzta ki.
A melléklet csonka állapotban: OSZK Kt, Analekta 11.633, 1r–8v. Cérnával összefűzött füzetke, melynek bal felső sarkában Teleki kezének eredeti számozása fut. A számozás öt vers közlésével eljut a 14. lapig, majd megszakad, innen – az utólagos jegyzésből ez derül ki – hiányzik *A' kezesség* című Schiller-fordítás kézirata. Ezt követően a 21–24. oldalak következnek, ahol a versekre vonatkozó megjegyzések vége, valamint a 9–10. versekre vonatkozó megjegyzés következik. A lapszélen olvashatatlanná vált részeket igyekeztem pótolni. A versek címének kiemelése tőlem van. Az eredeti lapalji és lapszéli csillagos jegyzeteket a versek mögé tettem át.
A hat vers közül folyóiratban megjelent három: Teleki, 1823a; Teleki, 1823c; Teleki, 1824c. (*A' kezesség* és a *Csata dal* első változatait a 7. sz., *A' viz becse* első változatát pedig a 8. sz. levélhez mellékelte Teleki.) Utóbb a Döbrenteitől szerkesztett-átírt változatban e három: Teleki 1834: 28–30; 89–99; 106–121. Döbrentei közli még *A' beteg falusi leány* című költeményt: Teleki, 1834, 65–68. A *Kérdés* és az *Egy Anya, nevendék léányja emlékeztető Zsebkönyvébe* soha nem jelent meg.]

Paszmos 1822 3dik Aprilis

Édes Kedves Barátom!

Midőn első leveledet vettem, és ígérhettem egész kéréseď bé telyesítését, sokat busultam azon magamban. Későbbre egynéhány verseimet, u: m: Az ideálokat, barátimhoz, Az aszonyok becsét, A' hibás választást, és Hatyu éneket, le irtam, és neked a' Besz-

terczei[40] postán fel küldöttem.[41] Nem igen jol voltam akkor, levelem mázlásából is láthattad. – Alig mene el levelem, másnap vettem kedves leveledet, – melyben tudositsz, hogy le mondottal első plánumodrol, és Kisfaludi[42] kivánsságát velem közled, hogy küldjek valamit Aurorájába.

Énnékem Kedves Barátom erősen kellemetes érzés ha a' jobb izlésü emberek csekély munkáimmal meg vagynak elégedve. De leg becsesebb nekem az ha te, a' ki leg első motivuma voltal hogy irni kezdettem, azokat szereted. Azért is hogy meg mutassam neked hogy miljen jó gyermek 's mily jo engedelmes Apostolod vagyok, téhát ezennel neked esmét küldök vagy 6 verset, levelem mellett. Te nézd meg, 's a' meljeket gondolod hogy inkabb alkalmatosak add Kisfaludinak (: a kit szivesen tisztelek :) által.

Azon Szépnek (: mert héj szépnek kell annak lenni, a' mit te Daniel Eszterhez[43] hasonlitosz, :) mond meg, bár se nevét, se személyét nem tudom 's nem ésmérem, – szives tiszteletem. – Ezt annál szívesebben mond neki, minthogy nemes lélek lakik azon léányban a' ki egy oly moralis versért, mint az „orvosomhoz" szollo versem,[44] – valakit kedvel. Minthogy a' mint irtad volt nekem égyszer, a' vers csak akkor tetszik, midön hasonló érzésű sziv hurján hangja viszsza zendül. – Mond meg téhát neki, hogy én nevét nem tudom, de igazán tisztelem szép érzéséért, 's ha e' földön soha se is ésmerjük meg egymást, még is égymásra ésmérünk valaha. –

Ez neked talán rendesnek tetszik, de hidd el, hogy nem tréfám, hanem igaz belső érzésem gondolatja.

Hozzád az a' kérésem, hogy vedd meg nekem az leg jobb Magyar Dictionáriumot,[45] és a leg jobb utasito könyvet a' magyar metrumok iránt. Franz a' Sogorom neked fizesse ki, és hoza le nekem, mert ő 24diki ezen holnapon le indúl ide Erdélybe. Kérlek evel, hogy ez el ne maradjon.

Ha olly szerencsés lehetnék, hogy veled találkozhatnám többször, ugy magam is azt hiszem, hogy lenne valamit Poëzisembol, mert naprol napra kényesebb és válogatobb kezdek lenni magam munkáimmal, és csak egy kis külső ösztön és segitség hibázik elémenetelemre. De fájdalom! ehez hogy veled legyek még reményem sincs!

Én Barátom erősen el betegesedtem. Ezen levelemet is ágyban irom, a' verseimet is többnyire ágyban purizáltam.[46] Még égyszer, mikor te éngem meg itt képzelsz, csak meg hallod, hogy baratod már a' Csillagok között vándorol!

---

[40] Beszterce – ma: Bistrița, R

[41] Lásd a 9. sz. levelet.

[42] Kisfaludy Károly (1788–1830) – költő, az *Aurora* szerkesztője. Életéhez és műveihez lásd Szinnyei, 1899, 400–415. Értékeléséhez lásd Horváth, 1955.

[43] Báró Dániel Eszter – feltehetően a bárói család egyik tagjára vonatkozik az utalás, nem sikerült azonosítani. Döbrentei kiadásában kipontozta a nevet.

[44] A vershez lásd a 8. sz. levelet. Érdekes, hogy Teleki az MTA KIK Kt-ban található gyűjteményes kötetébe nem vette fel a verset, pedig a publikált változatnak ezek szerint volt hatása. Ráadásul 1825-ben Toldynak is azt írja, hogy ez az egyik legjobb költeménye (lásd 17. sz. levél).

[45] Dictionárium – 'szótár' (lat.)

[46] purizál – 'tisztázatot készít' (lat.)

A' télen, félvén attol hogy nem sokáig viszem, verseimet rendbe szedtem, és purizáltam is, 's a' mi hátra van, azt most el végzem. Feleségemnek meg hagyom, hogy, ha hirtelen el mennék, a' te segitségeddel adják ki. – A' te felvigyázásod alatt. De ne változtassatok benne, avagy rajta semmit, mert aztán nem az én gondolatom lenne. Adjátok a' publikumnak ugy, a' hogy' én érzettem 's irogattam. –

Már Vále! Isten veled! Szeressd

barátodat

Teleki Ferit

P. S. Feleségem szivesen tisztel. Gyermekeim általam ölelnek. Kérdésed elég bestelen volt! De nem oknélkl[i] Most egy ifiu Magyar tanito van m[el]lettek, a ki csak magyarul tud, 's m[i] hála Árpádnak! 's Lehelnek! s Attilának! a' 3 nagyobbik jol beszéll, a 4dik barátom még minden nyelvet csak galagyol. Élj szerencsésen.

Ha Igaz[47] jo szivvel bé veszi, ugy adj neki is vagy két darabot által.

Leg inkább szeretném ha Kisfaludinak áltadnád Az Ideálokat, 's az viz becsét, Igaznak az Asszonyok becsét, 's az beteg falusi léányt. – NB. Az ideálokat, a' melyeket el mult postán neked fel küldék, most ujjonnan ezen levelem fel küldése előtt ki dolgoztam, és egész uj köntösben fel küldöm. Kérlek e' szerént a' jobbitás szerént add ki! –[48]

A' beteg falusi-léány

(Castelli után. Szabadon)

A' varosba benne voltam,
Nem képzelné kend anyám
Hogy a' Doktor kivel szolltam
Miljen kedves ember ám.

Kezem' fogva le űltetett
A' szobába magánál,
'S nyájoson beszelgetett
Tovább egy féloránál

A' mire én nem-is jőttem
Kérdésivel oda vitt,
Arrol ugyan meg győződtem
Ha valaki, – ő segit.

'S én is hogy e' nem gyermekség –
Hanem terhes nagy gond-ám,
Mert nem tudom e' betegség
Hogy miféle, meg mondám.

Hogy az ágyban álom nélkűl
Még helyemet sem lelem,
Borzadozom, – testem meg hűl –
'S még-is forro kebelem.

'S ha ugyan csak el szunnyadom,
A' sok álom boszongat;
Mert Jantsitol nem nyughatom
Álmomban ő szorongat.

---

[47] Igaz Sámuel (1786–1826) – a Tisza család házi nevelője, majd hírlapíró, a *Hébe* irodalmi zsebkönyv szerkesztője. Szinnyei 1897: 6–8.

[48] A versek publikálását lásd a levél textológiai jegyzeteiben. Itt elegendő csak annyit megemlíteni, hogy Döbrentei nem feltétlenül a szerzői instrukciókat követte.

Hogy nehéz a' lélegzetem
'S meljem tele bogárral,
Hogy a' holdot ugy szeretem
Mikor réám sugáral.

Hogy Jantsi, 's én, ha aratunk
A' dolgot is felejtem,
'S a' mint ketten pislogatunk
A' sarlot-is el ejtem.

Hogy a' minap zőldség helyett
Ro'sát szedék a' kerbe',[49]
Hogy az ajtot Jantsi mellett
Sziv dobogva teszem be.

Hogy templomban sintsen nyugtam,
Ha csendesen-is ülek;
Egy kőnyőrgést alig sugtam,
Ha ő rám néz, szédülek.

'S Kati midőn mátkásadott,
(: Patvar tudja, hogy miért! :)
Látván mikor csokolodott,
Hogy a' sirás réám ért.

Hogy igy szollék szontyologva,
A' Doktor Ur réám néz –
Meg czirokál mosolyogva,
'S mondá: fijam*) jobban lész.

Irok én a' nyavalyádnak
Specziális bal'samot;
A' reczeptet add anyádnak,
Meg gyogyulsz csak fogadj szót.

A' mint jövék, nézegettem
Hogy mit ira ide le,
De én bizony nem érthettem
Mi a' guttát ért velle.

Talán jobban ki találja
Anyám, a' mit ebben lát;
A' Plébánust præskribálja –
Jantsit, – 's ezüst karikát.

*) NB. Minthogy léányrol van a' szó, téhat fijam helyett lyányom álhatna. De közönségesen mégis itt Erdélyben a' léányokat per „meny fijam" – „jol van fijam" szollitják. Csak ugyan ezt ha nem találod helyesnek változtasd meg.

Kérdés

Ki boldogabb – ki láthatja
Angyal Emmi képedet,
Vagy a' kinek nem mutatja
Az irigy sors ékedet?

A' ki meg lát lehetetlen
Hogy téged ne szeressen,
'S ha nem reméll, szerencsétlen
Élte foly csak űresen.

Ki nem látott, nem tudhatja
Mi a' leg szebb, 's élete
Hogy hát boldog nem mondhatja
Mert hijános felette.

Hát már mi jobb, látni vagy nem?
Tündérléány mond meg te!
Jaj, de késő; mert szerelmem
Ezt immár meg fejtette.

[49] tollhiba

Választanom már nem lehet,
Néked adám szivemet,
Szived mindent jová tehet,
Ha viszolja tüzemet.

Csata-dal

(la sentinell notájára kevés válozással.)*

Harsog a' trombita, lora vitéz!
Szerelmes anyahazánk védelmére.
Hunyadi 's Zrinÿ árnyéka ránk néz
Hogy nem fajult é el Árpád vére.
Mert a' váltó sors bár mit hoz,
Az igaz tör'sökös magyar sziv
Kedvességhez 's hazájához
A' meg csak lehell, mind végig hiv.

Lobog a' Zászló, – rajta Vitézek!
A' Scytha görbe vas sebesen talál;
Fegyver villámlik a' merre nézek,
Harcz koczkáján áll most az élet 's halál.
De a válto sors bár mit hoz,
Az igaz tör'sökös magyar sziv
Kedvességhez 's hazájához
A' meg csak lehell, mind végig hiv.

Bömböl az ágyu, – halld az első jel!
Készen vitézek csata kezdetére;
Hunnia dicső neve buzditson fel,
'S ugy hazánk mentsége lesz e' nap bére.
'S a' változo sors bár mit hoz,
Az igaz törsökös magyar sziv
Kedvességhez 's hazájához
A' még csak lehell, mind végig hiv.

'S hogy ha el esem, 's halál a' bérem –
Hazámért éltem. Lelkem' Istenemnek.
'S tölletek Pajtásim még ezt kérem,
Mondjátok meg hazámnak 's kedvessemnek:
Hogy bár sorsom halált hoza,
Bennem is lehelt olly magyar sziv,
Mely soha meg nem változa
'S holtig marada hozzájok hiv.

* Ezen versem Győngyős vidékén G. Sedlitzki által a' ki ott jártában énekelte, ésméretes, és nagy approbatiot nyert ott. De az a' meg jedzésem hogy csak a' ki jol tud énekelni használhatja, mert a' szoknak el osztására nagy figyelemmel kell az Éneklőnek lenni, hogy jol legyen; az Syllabak u. is nem mind ugy osztodnak a magyarban mind a sentinelle énekében, vagy mint a' Körner Krieger énekében.

A' viz becse.

Sok ezerek versezének,
Sok papirost rontának;
Majd mindenről van már ének –
Minden fűnek, és fának,
Mennynek, földnek, nemzeteknek,
Nagy, és kicsiny embereknek,
Oly barátja érkezett,
A' ki nékik versezett.

Áldott jó viz! mégis téged
Mindegyik el felejtett,
Pedig a' te szivességed
Mindegyikkel sok jot tett.
Valójában ki mondhatlan
Hogy e' miljen háládatlan
'S még se' voltál te soha
Senkihez-is mostoha.

Főképpen a' sok versező
Az egyik ugy, mint a' más,
Mind a' bornak volt kedvező.
Aszszúszőllő, vagy máslás,
Meszelj, flaska, kulacs, kancsó,
Mindég ez a' sok nemes szó
Diszesité verseket,
'S ez emelé tűzeket.

Tudva legyen mindeneknek
Hogy nekem a' bor nem kell,
'S példájokat őkemeknek
Nem követem versemmel.
Eljen a viz! veszszen a' bor!
Vizen van már egyszer a' sor
Hogy egy olj-is érkezzen,
A' ki néki versezzen.

Bor-uram meg vesztegeti
Ha csak lehet birájit,
'S ezért eszre se' veheti
Sok ember a' hibájit.
Részegitő erejével
Jadzik másnak elméjével,
'S kancsotol egy nehéz fő
Ugyan derék itélő!

Noé Atyánk volt az első
Ki nevelni kezdette;
'S jaj! mily' szégyent valt vele ő,
Szegényt mire vezette.
Fijával ki csufoltatta,
'S fajtalanná változtatta
Csak ez, a' mit vele nyert.

'S most-is a' ki barátságba
Van vele, és szereti;
Viszi sok rosz társoságba,
'S még a' sárba-is veti.

A' köntössét be piszkolja,
Hirét, nevét, el gazolja,
'S a' ki vele sokat él,
Attól minden okos fél.

Bezzeg a' viz nem viseli
Senkihez-is igy magát,
Minden a' ki őt' kedvelli
Benne ezer szépet lát.
Sőt – csak valjuk az igaza –
Vele piszkot, – mocskot, – gazat, –
A' mit a' bor réánk rak,
Mindent szépen le mosnak.

A' bor bűnnek 's bolondságnak
Volt mindenkor kutfeje,
'S jaj annak a' társaságnak
A' hol el hat ereje.
Tréfálodzik egy-előre,
De hamar szur mérges tőre;
'S a' mi egymást szereti,
Azt-is egybe veszteti.

A' barátbol veszekedőt,
A' szelidből otrombát,
A' jámborbol perlekedőt,
A nyájosból gorombát,
Szemérmesből tisztátalant,
A' munkásbol haszontalant,
'S az okosból esztelent
Áltvált, a' hol meg jelent.

De a' vizről ilyeneket
Nem-is lehet hallani,
Szépnél 's jónál egyebeket
Ki-is merne mondani?
Sőt oly áldott, hogy e' helyett –
A' leg első vétkűnk, melyet
Adám atyánk ránk hoza,
A' szent viz fel oldozza.

Bor nélkűl a' roppant egész
Könnyen el-is lehetne,
De ha viz nincs, minden ki vész,
Semmi meg sem élhetne,
Fűnek, – fának, – virágoknak,
Mindenféle álatoknak
A' mi csak él és lehell
Mindeneknek fris viz kell.

A' ro'sáknak patyolatját
A' fris eső éleszti,
A' reggelnek győngy harmatját,
Mennyei viz termeszti.
Fák zőldellő leveleit,
Édes levű gyümölcseit,
Mind csak a' viz neveli
Mig a' nap meg érleli.

Ember, – barom, – féreg, – madár,
A' czet, 's a' kis kövihal,
A' mi usz, mász, repűl, és jár –
Él és lehel viz által.
Viz nőteti gabonánkat
Viz főzi a' pálinkánkat,
'S a' szilvásos hegyeken
Kék cseppekkel fityeg fen.

'S a' nap fénnyvel valtogatva
Bővit mindent, 's olcsoit;
De a' dolgot meg forgatva
Mit mondjak a' borról itt?
'S a' mint kiki jol láthatja –
Mi dolgának foganatja –
Kinek használ, 's mit mivel?? –
Bár a' mit tesz hagyná el!!

A' bor uram még maga-is
Nem terem ha nincs eső.
Jön a' zápor, – 's lám milyen fris,
'S gerezdje mily büszkén nő!

Ki hallotta azt valaha,
'S ki olvasta könyvbe, hogy ha
Egyszer bor nem teremne,
Aztán vizünk se' lenne.

A' bor hamis-lelkűskedik,
'S nem egyforma mindenhez;
A' gazdagnak hizelkedik,
'S goromba a' szegényhez.
A' gazdagoknak frissen szolgáll,
A' szegénnyel szóba sem áll;
'S csak égy sklávhoz illendő,
A' mit nyilván mivel ő.

Egy nagy urhoz mikor megyen,
Fényes űveg meljére
Czedulát tesz, melyik hegyen
Érlelődött lang vére.
'S hogy meg nyerje az ő kedvét,
Meg mézeli erős nedvét;
'S meg aval-is díszt keres,
Hogy majd sárga 's majd veres.

Héj de mindjárt nem ilyen jó
Ha egy szegény jön elé,
Be izetlen – be savanyó –!
Csak éretlen egres-lé
Festve hordo penészszével;
'S egy tört kancsó cserepjével
Ocsmán színét takarja
Hogy ne lássék zavarja.

A' viz nyájos szelídsége
Mindezekhez égyenlő;
Jőjjőn hozzá ellensége,
'S még annak is szolgál ő.
Koldust, – királyt, – fris kristálja
Egyformálag meg kinálja,
'S annak a' ki őt' iszsza,
Enyhe hűlést ád viszsza.

Nincs tőbb oljan ellensége
A' szépségnek mint a' bor;
Légy barátja, 's majd a' vége
Egy tűzellő polyka órr.
Arczád bőrét meg durvitja,
Patyolatját ránczositja,
Ro'sás szinét hervasztja,
'S szemed fényét bádjasztja.

Viz ellenbe' fejériti
'S takaritja bőrödet,
A' ránczokat ki fesziti,
'S élesiti szemedet.
Ezért mikor uj havat hány
Marczius, – az okos léány
Gyüjt belőlle felesen,
Hogy szép bőre lehessen.

A' bor heve fel gyulasztja
Egésséges vérűnket,
Testűnk nedvét el rothasztja
'S meg őszíti fejünket.
Zavaros szem, – meg butult ész, –
Álmatlanság, – reszkető kéz,
Gőrts, podágra, rosz gyomor –
'S mi az oka? – mind a' bor.

Viz ellenbe orvassága
Ezerféle sebeknek,
Mindenütt van, nem is drága,
'S még-is jó a' betegnek.
A' kin orvos[50] nem segit már,
Az a' hires fördőkre jár,
Gyogyulást ő ott keres,
'S ott reménye sűkeres.

A' szőlőknek mivelése
Űresiti zsebünket,
'S még-is a' bor rosz termése
Hányszor meg nem csal münket.
De a' hol bár mely kis forrás
Csevegve˙ egy agyotskát ás,
Hogy a' szomjut meg csalja,
Soha senki sem halja.

El tűnt a' ház boldogsága
Ha iszákos gazdája,
Sok árváknak koldussága
Szerencsétlen példája.
Bestelen férj, – 's fene atya
Ki a' kancsot nem hagyhatja;
Semmi ember, – rosz polgár,
Hogy lehell, még az is kár.

Viz ellenben szegényeken
Számtalanszor segitett,
'S kereskedő tengereken
A' gazdagság annya lett.
A' ki koldus a' szárazan,
Hajora űl, 's reménye van
Hogy a' viznek segelme
Altal lesz majd élelme.

A' szép úri Kázinokban
A' bort senki sem látja,
Ő csak szalmás fogadokban,
A' kocsisok barátja.
Az ő kedves pajtásai –
Falú Kórhely guljásai,
A' részeges káplárok,
'S pénzűnk lopó csaplárok.

[50] eredetileg: Doktor

De viz nélkűl sem thé-dansant,**
Sem assamblé, sem egy bál,
Akár mennyi pénzt is ki hány
A' gazdája, fel nem áll.
Mandulatéj – Lémonádé –
Herbatéj – 's a' tőbb czifra-lé
Ezerféle nevekkel,
Mindegyikhez fris viz kell.

Ő a' fársáng tréfájával
Uj köntöst vesz magára,
'S fényes tűkör maskarával
Invitál sik hátára.

'S ha űgyetlen oda ére
Le űlteti tűkőrére,
'S jól ki is kaczagtatja;
De az ügyest mulatja.

'S elég-is már. Minden ember
A' ki nem vak láthatja
Elsőséget hogy a' viz nyer;
'S velem tehát mondhatja:
„Eljen a' viz! veszszen a' bor!
Meltán vizen volt már a' sor
Hogy egy oly-is érkezett
A' ki néki versezett."

* Csevegve, vagy ha jobb bugyogva.

** Az a' kérésem van, hogy a' frantzia szokat ne nyomtassák magyarul traveszirozva, p. o. thé-dansant helyett thédánzán, ászámblé &c. hanem csak francziáson mert én meg vallom hogy ezen uj modi szótravesztálásokat nem izlelem, ámbár olykor olykor magam is meg teszem. A' Görög szoknak is irása ekép nekem erőltetnek teczik. Ugy is fel tétetődik minden olvasóról, hogy az ilyeten elé jövő szokkal ismeretes, téhát nincs mért erőszakosan travesztálni. p. o. Zeus helyet Czeusz! non placet mihi.

Egy Anya, nevendék léányja emlékeztető Zsebkönyvébe.
(Németböl)/

A' csecsemő annya kebelén,
'S a' kisded első kőntössébe,
A' természet édes kötelén
Bájolást őnt a' szülo szivébe'.

De szebb, midőn virrado éltével
A' gyermeki kantust ki öltözé,
'S ebredő érzése zsengéjével
Siet hiv annya karjai kőzé.
'S azon kebelnek, melynek táplálta teje
Első kis titkait fel fedezi;
Ekkor az ön-ifiúság' ro'sás ideje
Magát kedves mássában tűkrezi.

[... Hiányzik *A' kezesség. (Schiller után)* kézirata és a versekhez csatolt megjegyzések eleje – V. G.]

világoson ki lehessen danolni, a' magyar e, a, u, o, ű, ő, mikor hoszszu, mikor rövid? – Mert én ennek végére járni nem tudtam. Arra igazitattak, hogy a' bé vett szokás decidálja. De mi legyen ez? – A' mit az egyik hoz, a' más rőviden habar, hát már mit tudhatom melyiknek van igaza!! –

5° Sokszor a' bé vett szokás az o betüt, melyet a' gramatika o-nak mond – a-val mond ki. p. o. vigyázzatok a' grámátika szerént, 's még is közönségesen vigyázzatak mondatik. Hát már nem volna é jobb és helyesebb, ha leg alább a' szegény versezőnek meg engednék hogy ad libitum az effélét használja, – e' sokat könyitene rajta!! –

6° Sok egy szillabaju szok vagynak, melyek két féle képpen vagynak generalis ususban, [p.] o. – vesz, vész, – vér, ver – mér, mer – p. o. „Rosz fejsze el nem vesz – vagy el nem vész." „Az Isten nem bottal ver – vagy nem bottal vér" „Arra felé indulni nem mer vagy nem mér" es t. i.

Már itt melyik jo? – Szabad é mind a' kettőt használni? –

Ezekre Barátom felelj!

Második meg jedzésem verseim iránt

Ennekelotte égynéhány nappal a Besztertzei Postán fel küldöttem neked –

1. Az Idéálokat (Schiller után)
2. Barátimhoz (Schiller után)
3. Az Aszonyok becsét (SChiller után)
4. Hatyu éneket.
5. A hibás választást.

Most küldöm esmétt:

6. A' beteg falusi léányt (Castelli után)
7. Kérdést. –
8. Csata dalt (la sentinelle notájára)
9. A' viz becsét.
10. Egy Anya léánya Zsebkönyvébe: (németböl.)
11. A' Kezességet (Schiller után)

11. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1822. április 7.

[Kézirat: OSZK Kt, Analekta 11.633 14r–v. Nyolcadrét lap két oldalán. Eredetileg az MTA KIK Kt-ban található anyagba volt bekötve. Az egykori kötés miatt nem minden olvasható, továbbá a lapon két lyuk is keletkezett. A levél melléklete nem ismert.
A küldött vers *(Az Ideálok)* első változatát a 7. sz. levélhez csatolta, egy második kidolgozást küldött a 9. sz. levél mellékletében, a 10. sz. levélben pedig jelezte, hogy készül az újabb változat. Feltehetően ez a változat lehetett a közlés alapja: Teleki, 1823d. A Döbrentei-féle átiratban: Teleki, 1834, 83–88.
Kiadás: Teleki, 1834, 232–233. (részlet)
Döbrentei különös módszert választott a kiadásra: az általa közölt szöveg első bekezdését valójában – és persze jelöletlenül – ő írta, s abban csak annyit említ, hogy Teleki küldi az *Ideálok* harmadik kidolgozását, valamint hogy Badenbe fog látogatni. Ezek tartalmilag valóban szerepelnek a levélben. Utána közli az eredeti levél törzsszövegének 7. és 8. bekezdéseit.]

Paszmos, 1822 7dik Aprilis

[É]des Kedves Barátom!

[Az] el mult két postán kétszer egymásután irék neked.[51] Most esmét imé levelem látod. Leg első levelemet írtam hogy tudositsalak arrol, hogy 40 exemplárt az Zsebkönyvedből fel válolok. Másnap kedves leveledet véven arra feleltem. Mind a' két levelemben verseimből küldöttem kezedbe. Az elsőbe': Az ideálokat, az asszonyok becsét, barátimhoz, hatyu éneket, 's a' hibás válosztást. A' második levelem [a'] mit küldöttem meg látod, mert recepissem van rolla keze[m]be. – De az elsővel mi fog tőrténni nem tudom. Mert én azt is fránkó 's recepiszével adtam fel, sőt meg kívül is irtam ezt, 's midőn egynéhány nap után a' recepiszét kérettem levelem iránt, azt izente a' posta mester hogy nem látott oly levelet melyről recepisze kellett volna. Már hogy [a]zon levél egészen el vész é, vagy csak hibáson megy fel, t[ud]ják a' Kegyes Egek! – Hogy én a' recepiszét későre kérettem ennek ez az oka, hogy nekem mindenkor Kontom lévén a' postán, summariée szoktam fizetni,[52] 's leveleim dolgát el igazitani. Mi lett első levelemből ird meg.

De még egy oka van hogy esmét irok. Az Ideálokat melyeket első levelembe fel küldöttem, a' második levelembe [m]eg jobbitottam. De ujra meg rostálván még sem elégedtem meg vele. Már most cum notio harmadikszor ki dolgozva in integro[53] le irva küldöm. Ha meg tetszik neked, 's ki adod, ezen utolso mod szerént add ki. Én már akár jó – 's akár rosz, többet nem kinlodom vele. Ha jó, ugy érdemes hogy az Pálátinusnénak ajállott 'Sebkönyvbe tegyék,[54] mert Schillernek egy a' leg szebb versei közül valo.

A' mint előbbi utolso levelemben is irtam, én ezen négy versemet tartam leg alkalmatosabbaknak egy 'Sebkönyvbe meg jelenni.

Az Ideálok, az Asszonyok becse, A' viz becse, A beteg falusi leány. [Eb]ből az Ideálokat, és a' Viz becsét szeretném Kisfaludinak [a]datattni, az más kettőt pedig Igaznak, ha neki kedve van tőllem valamit áltvenni, ha nem teczik, azt sem bánom, ha el marad. Arra kérlek tudosits mentől elébb lehet ezekről.[55]

A' sogorom Ferencz 24del e h. le indul Erdélybe. Ha csak lehet azon két könyvet, melyre utolso levelemben kértelek küld le általa. Engemet az orvosi tanács a' Badeni fördőre utasito[tt], mely Bécs mellett van.[56] Még pedig ugy hogy mentől elébb lehet, el induljak. De lehet é? – nem é? – meg ezután válik el. Ha megyek ezen esetben Juniusban megyek. Hol leszel te akkor? – Bár ha mehetek, téged ölelhetnélek. – De hát te már végképen el hagytad Erdélyt? 'S örökre el akarsz tőllünk válni? Én is ha meg haragitsz ugy szollitlak

[51] Lásd a 10. és 11. számú leveleket.
[52] mindenkor Kontom lévén a' postán, summariée szoktam fizetni – Telekinek saját számlája volt a postán, azaz bármikor feladhatott leveleket, s egy összegben („summariée"), később fizetett, mivel megbízható ügyfél volt.
[53] in integro – 'egészében, teljesen' (lat.)
[54] A Mária Dorottya (1797–1855) főhercegné tiszteletére kiadandó zsebkönyv végül nem jelent meg.
[55] Lásd a 10. sz. levél textológiai jegyzetét.
[56] Baden bei Wien (A) – ismert fürdőváros

meg mint Schiller a fantaziát: „'S hát végkép' akarsz válni hűtelen!"[57] [...]fán kívül, hát már éppen nem is készülsz felénk, [a'] kik tégedet oly szivesen szeretünk 's becsűllünk?

Ha t[is]ztelő köszöntésem' meg mondottad azon szépnek, a' kiről a' minap irtál, ird meg mit felelt.

En ujságot nem igen tudok. Egy csendes patriarchális életet élek a' magaméival, a' nagy világgal k[...]bajam, ámbár mindjárt köszöntgetnek, ['s] hivagatnak, de nekem biz a' ebhájuak nem kel[l]enek! Most ha a' sogorom Ferencz le jőn, ez esm[ét] belé fog sokba fonni, de mihelyt el megy, én biz esmétt oda hagyam őket.

Leg keservesebb terhem egy az, hogy nem lehet oly érdemes nevelőket kicsiny hazánkban lelni, a' kiknek örömmel áltadhatná egy atya gyermeki formálását. Most nincs is ugy nevezett nevelőjek, hanem csak egy tanitojok; – tavaj volt hochedler Hofmeister-is[58] még ezen felyűl, – de a' sok lingvistaságán tul egyébbe nagy asinus[59] volt, mert hogy komplementeket tudott jol csinálni, gitározott, 's a' dámáknak tudott szepet-is tenni, evel még mint nem nevelt. – Már valahogy égyet szereznem kell. Ha neked ily czélra aplicábilis homo[60] utadba vetődik, emlékezz akkor három kis fijával bajoskodo barátodrol.

Feleségem köszönt. Fogad általam gyermekeim ölelését [is.]

Szivesen csokol barátod Feri

12. Döbrentei Gábornak, 1822. június 3.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 234.]

13. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1823. október 5.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 234–235.]

14. Döbrentei Gábornak, Nagy Sajó, 1824. július 20.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 235–236.]

15. Döbrentei Gábornak, Sajó, 1824. szeptember 4.

[Kézirat: MTA KIK Kt, RUI 4r 43. sz. [275–276.] A levél egy nyolcadrét lap két oldalán fut. A kötet lapszámozása folytonos, de a végére beragasztott anyagnál valamiért megszakad. A kötetbe való beragasztás miatt a kézirat bizonyos részei olvashatatlanok.
A melléklet tartalma nem ismert, a szöveg alapján nem lehet rekonstruálni tartalmát.]

---

[57] Friedrich Schiller *Die Ideale* című versének első sora („So willst du treulos von mir scheiden") Teleki fordításában.
[58] hochedler Hofmeister – 'méltóságos udvarmester' (ném.)
[59] asinus – 'szamár' (lat.)
[60] aplicábilis homo – 'megfelelő ember' (lat.)

Sajo 4dik 7bris 1824

Edes kedves Barátom!

Irtam neked Pestre egy levelet, melyben tudositottalak szerencsétlenségemről, hogy eppen 14 nap előtt, mikor akaránk indulni, az egész Paszmosi Kastelyom le égett.[61]

Most, minthogy válaszodat nem vettem azt se tudom kaptad é levelemet.

A' Sogorom által neked ezen Munkáimat küldöm, ezekböl egyet vagy kettőt adj az Hebébe, és Aurorába.

Meg vallom nem merek addig semmit is ki nyomtatni, a' mig a te censurádat nem paszirozta, ugy hozá vagyok szokva. –

Ha meg telepedel valahová, ugy égy Erdélyi Szép paripát akarok neked fel küldeni, hogy leg alább mikor a' kövér fundusodat reá teszed, e[mlé]kezz meg barátodrol.

Ha késő már ezen Álmanachokba bé adni Verseimet, ugy semmi sem, mert én bizony elébb nem érkeztem a' sok epités és baj [...]

8ber közepe után érkezem h[áz]népemmel Istenem segedelmével Pestre. Ez bizonyos, ha valaki közülünk meg nem hal. Ha ott leszel lelkemböl [...]denkni fogok, hogy bár valahára láthassalak.

Feleségem szivesen köszönt. Ölel

hív barátod
Feri

16. Döbrentei Gábornak, 1824. október 7.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 236–238.]

17. Toldy Ferencnek, h. n., d. n. [1825]

[Kézirat: MTA KIK Kt, M. Irod. Lev. 4r. 114. sz. 37r–38r. Három negyedrét lapon – az MTA KIK Kt számozásából a középső lap kimaradt. A kézirat alatt más kézzel (Toldy?) – nyilván a versekre utalván – olvasható: „Ezek nálam". A levél melléklete nem ismert, a kéziratra írt megjegyzés feltehetőleg arra vonatkozik.]

Tekintetes Ur!

Becses levelet de dato Nov. 16. 1824, csak enekelőtte 3 héttel vettem. Nem ritka esett ez a' mi jóféle Postánknál hogy a' levelek esztendőket hevernek egy helyen. Meg engedjen téhát ha válaszomat ily későre veszi.

A' menyibe lehetett kivánságának eleget kivántam tenni, ámbár nem képzelem magamrol azt, hogy csekély munkáim külömböztetést meg érdemeljenek. Erre nézve itt rövideden (minden pontokra ügyelni kivánván) eltem folyását le irom. Csak azt jedez-

[61] Lásd a 14. sz. levelet.

vén meg ehez, hogy nekem Döbrentei Gabor a' Budai P. Comissarius[62] jo barátom lévén, ő ha még valamit ki felejtettem helyettem feleljen.

1785[ben] Aprilis 21[kén] születtem. Edes Atyám R. Sz. B. Széki Iffiabb Grof Teleki Mihály, edes anyám Do'sa Agnes.[63] Első tanulásom folytattam Besztertzén, MVásárhelyen, Károlyvárott[64] 's Zalathnán.[65] Ezen időből leg többet köszönök a' mostani Karoly Fejérvári Melt. Præpost Hene Ferencz Urnak, a' kinek 2 esztendeig fel vigyázata alatt voltam, elébb Zalathnán a' hol Plebanus volt annakutána Károlyvárott, mikor Canonok és Fejérvári Iskolák Directora lett.[66]

1799[ben] vitettem a' Becsi Therezianumi Ritter-Academiára. Ott 5 esztendők alatt iskolai tanulásimat bé végezvén, azután a Hazai-tőrvényt Kolosvarott az Universitáson halgattam.

Már gyermek koromba, minekelőtte meg Becsbe vittek a' poëzisra hajlottam, s apro kis munkákot készitettem. De Bécsi lakásom alatt a' magyar nyelvet igen keveset gyakorolhatván, s ennek mivelésében inkább hátra mint elé menvén a' magyar poëzist is egészen fel hagytam.

Egynéhány esztendők mulva G. Gyulai Lajos akkori nevelőjével, a' mostani Budai P. Comissarius T. Döbrentei Gaborral meg ésmérkedém s vele barátságra lépvén, (a' ki is akkor itten az Erdélyi Muzeumnak ki adója volt:) az ő intésére és biztatására kezdettem esmett első aprobb munkaimhoz. Igy irtam leg elébb is Haza nyelvét (Erdelyi Muz X kötet) mely az én költői pályámnak mintégy elöljáro beszedje lehet.[67]

Ha eddig elé ki jött kis munkáim tisztelt Hazám előtt kedvességet nyertek, ugy ezen nyert becset kötelességemnek tartom anyiba barátom Döbrentei Gaboral meg osztani, hogy az ő biztatására kezdettem irni, s neki közölvén első munkáimat az ő tanácsával eltem.

1808 Po'sonban lako G. Teleki Samuel Ur'[68] nagyobbik leányát G. Teleki Károlinát feleségül vettem,[69] kinek is szelid angyali természete eltemnek örömeit kétszereztette, 's keserves csapásait enyhitette.

---

[62] P. Commisarius – provincialis commisarius – 'tartományi biztos' (lat.) Döbrenteit 1824. november 5-én nevezték ki tartományi másodbiztossá a budai kerületbe.

[63] Gróf Teleki Mihály (1744–1793) – császári és királyi kamarás; Dózsa Ágnes (1762–1806)

[64] Károlyvár, Károlyfehérvár, Gyulafehérvár – ma: Alba Iulia, R

[65] Zalatna – ma: Zlatna, R

[66] Hene Xavér Ferenc (1752–1835) – 1777-ben szentelték pappá, 1779-ben tekei plébános, 1782-ben Gyulafehérvárott a teológia professzora, 1785-ben Zalatna plébánosa, 1798-ban gyulafehérvári kanonok, 1807-től szentegyházi főesperes, 1810-ben kerci címzetes apát, 1826-ban nagyprépost és püspöki helynök, 1830-tól dulcinói választott püspök. Lásd Diósi, 1998, 754.

[67] Teleki, 1817b, 15–16. A Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben: Teleki, 1834, 1–2.

[68] Gróf Teleki Sámuel (1739–1822) – fiatalon nyugat-európai körutat tett, királyi kamarás, erdélyi kormányszéki tanácsos, utóbb belső titkos tanácsos. Küküllő, majd 1791-től Bihar vármegye és a hajdúkerület főispánja, 1784 és 1790 között a nagyváradi kerület királyi biztosa, Szabolcs, Békés, Arad, Csanád, Csongrád vármegyék főispáni helytartója. 1787-től Erdély alkancellárja, 1791-től kancellárja. Értékes könyvgyűjteményének felajánlása nyomán jött létre a marosvásárhelyi Teleki-téka. 1784-ben Utrechtben kiadta Janus Pannonius műveit, több neves Akadémia (Göttingen, Jéna, Varsó) tiszteleti tagja. Életéhez lásd Szinnyei, 1909, 1425–1426.

[69] Gróf Teleki Karolina (1780–1867).

Ez nékem 4 fiat, s egy leányt ajándékozott. Álbertet, Edvárdot, Carolinát, Adolfot, s Theodort.[70] – Az elsőt (Albertet,) s az utolsot (Theodort) el vesztettem. Ezen keservemet nevelte még 1824ben azon terhes csapás is, hogy a' Paszmosi kastelyom sok hozzá tartozando kerti 's mulato épületjeivel együt földig le égett.

1810ben Fels. Ur kegyessége Camerariusának ki nevezni méltoztatott.

Munkáimbol ki jöttek ezek:

Hazám nyelve Szent Dávidnak éneke a Sorsrol Álom Barátság és Szeretett 's egy Huszár dal	Erdelyi Muz. X Kötet.[71]
az Hebébe es Aurorába	

Orvosomhoz, – az Ideálok, az Kezesség (ezen 2 Schiller után) Hattyu énekem, – Emelkedés – Geniuszom szavai, – Setálási fántáziám, – A fántáziához, A' viz becse – Éjjeli álmadozásom, A Boldogság vággya, Huszár dal, Csata dal, A' Szerelemhez. &.[72]

Ezek mellett meg ki jött tőllem, a' Mi-Atyánk, és Grof Desevffÿhez[73] feleletem a viz vedelme.[74]

Munkaim között (melyek ki jöttek) jobbaknak hiszem:

„Orvosomhoz."

„Setálási fántáziám"

„A' viz becse", de ezeknél is inkább szeretem „ejjeli álmadozásomat" –

---

[70] Teleki gyermekeiről nem sokat tudni: a legidősebb, Albert születésekor, a legfiatalabb, Teodor pedig 1822-ben halt meg; a két felnőttkort is megért gyermek: gróf Teleki Edvárd (1813–1875) és gróf Teleki Karolina (1815–?). Utóbbiról mindössze annyit tudni, hogy 1845-ben hozzáment Ujfalussy Sándorhoz.

[71] Teleki, 1817b. (A Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben Teleki, 1834, 1–6; 19–20; 26–27.)

[72] A *Hébe*ben megjelentek: Teleki, 1823c; Teleki 1823d; Teleki, 1824b; Teleki, 1824c; Teleki, 1825b; Teleki, 1826b; Teleki, 1826c. (A Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben Teleki, 1834, 21–23; 31–33; 42–46; 83–99; 106–121; 153–158.) Az *Aurorá*ban megjelentek: Teleki, 1822; Teleki, 1823a; Teleki 1823b; Teleki 1824a; Teleki, 1825a; Teleki, 1826a; Teleki, 1827a. (A Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben Teleki 1834, 28–30; 47–49; 74–75; 164–175; 188–191.)

[73] Gróf Dessewffy József (1771–1843) – Koppi Károly neveltjeként Kassán, Pesten és Kolozsvárott neveltetett, hivatali karrierjét gróf Sztáray Mihály titkáraként és mentoráltjaként kezdte, majd Pászthory Sándor mellé került Fiumába. Öt diétán alsótáblai követ: 1802-ben Sáros, 1805-ben és 1807-ben Zemplén, 1811-ben és 1825-ben Szabolcs küldötteként. A Magyar Tudós Társaság egyik alapítója, ismert közéleti személyiség, Kazinczy Ferenc egyik legbensőségesebb barátja, a *Felső Magyar Országi Minerva* mecénása. Életéhez lásd Vaderna, 2013. Dessewffy verses választ készített Telekinek *A' víz becse* című költeményére (Dessewffy, 1825), majd folyóiratában jelent meg Teleki viszontválasza.

[74] Teleki, 1821; Teleki, 1827b. (A Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben Teleki, 1834, 50–54; 141–150.) Teleki a publikált versei listájáról egyet felejt ki: Teleki, 1830. A Döbrenteitől szerkesztett-átírt kötetben Teleki, 1834: 58–59.

Ha érkezni fogok, minden kis munkaimat öszve gyüjtöm, és annak első részét esztendő alatt sajto alá bocsátom.

Magamat sziveségébe ajálván – Vagyok

A T[ekintete]tes Urnak

Alázatos szolgája
PGr.[75] Teleki Ferencz

P. Most 2 kis utolso munkáimat közlem, ha tetszeni fog használja. –

18. Döbrentei Gábornak, Kolozsvár, 1825. október 12.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 238–240.]

19. Döbrentei Gábornak, Kolozsvár, 1829. május 29.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 240–241.]

20. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1830. november 26.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 241–243.]

21. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1831. április 28.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 243–244.]

22. Döbrentei Gábornak, Paszmos, 1831. augusztus 20.

[Csak nyomtatott forrásból ismert: Teleki, 1834, 245–246. A melléklet és az említett költemény nem ismert.]

[75] PGr. – paszmosi gróf

Rövidítések, forrás- és irodalomjegyzék

MNL OL	A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
MTA KIK Kt	A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattára (Budapest)
OSZK Kt	Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (Budapest)

*

Berzsenyi 1842	Berzsenyi Dániel' Összes Művei. Költelem 's folyóbeszéd. Közrebocsátá meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Harmad kiadás kéziratban maradott még nem ismertekkel. Budán, Magyar Királyi Egyetemi sajtóval. 1842.
Berzsenyi 2014	Berzsenyi Dániel *Levelezése.* S. a. r. Fórizs Gergely. Bp., EditioPrinceps, 2014. (Berzsenyi Dániel összes munkái.)
Dessewffy 1825	Gróf Dessewffy József: *Bor és víz.* In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXV. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold. 49–61.
Diósi 1998	*Magyar katolikus lexikon.* IV. kötet *Gas–Hom.* Főszerk. Diósi István, szerk. Viczián János. Bp., Szent István Társulat, 1998.
Döbrentei 1832	Döbrentei Gábor: *Idősb Széki Gr. Teleki Ferenc*. In: *Névkönyv a' Magyar Tudós Társaságról 1832*re. Pesten, Nyomt. Trattner és Károlyi, MDCCCXXXII, 45–46.
Döbrentei 1846	Döbrentei Gábor: *Gróf Teleki Ferencz magyar tudós társasági tiszteleti tagról emlékbeszéd, megholt 1831*b. *decemb 16*d. MTA KIK Kt, RAL 141/1846.
Fórizs 2012	Fórizs Gergely: *A Berzsenyi–Döbrentei-levelezés kiadásának problémái*. In: *Médiumok, történetek, használatok. Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére.* Szerk. Pusztai Bertalan. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012, 93–106.

Horváth
1955 Horváth János: *Kisfaludy Károly és íróbarátai.* Bp., Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, 1955. (Irodalomtörténeti tanulmányok 1.)

Hoós
1908 Hoós Ferenc: *Teleki Ferenc gróf mint ember és költő.* Veszprém, Pósa Endre, 1908.

Szinnyei
1897 Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái,* V. kötet. Bp., Hornyánszky Viktor, 1897.
1899 Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái,* VI. kötet. Bp., Hornyánszky Viktor, 1899.
1902 Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*, VIII. kötet. Bp., Hornyánszky Viktor, 1902.
1909 Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái,* XIII. kötet. Bp., Hornyánszky Viktor, 1909.

Teleki
1817a Gróf – – [Teleki Ferenc]: *Hogy kell a' haza iránti vonszódást tekínteni, 's miért szükséges a' végett buzgóságot ébresztení?* In: *Erdélyi Muzéum*. Kilentzedik fűzet. Pesten, Trattner János Tamás' Nyomtató-műhelyében, 1817, 186–189.
1817b Gróf Teleki Ferencz: *[Versek].* In: *Erdélyi Muzéum*. Tizedik Fűzet. Pesten, Trattner János Tamás' Nyomtató-műhelyében, 1817, 15–20.
1821 Gróf Teleki Ferencz: *A' mi-atyánk.* In: *Szép Literatúrai Ajándék a' Tudományos Gyűjteményhez* 1821. Első Esztendei Folyamat. Pesten, Trattner János Tamás betűivel és költségével. 3–5.
1822 Gróf Teleki Ferencz: *Orvosomhoz.* In: *Aurora*[.] *Hazai almanach*[.] Kiadá Kisfaludy Károly[.] 1822[.] Pesten[,] Trattner János Tamásnál[.] 77–78.
1823a Gróf Teleki Ferencz: *Csatadal. (La sentinelle nótájára)*. In: *Aurora*[.] *Hazai Almanach*. (1823.) Kiadá Kisfaludy Károly. (Második év.) 79–80.
1823b Gr. Teleki Ferencz: *Hattyú-ének*. In: *Aurora*[.] *Hazai Almanach*. (1823.) Kiadá Kisfaludy Károly. (Második év.) 165–166.
1823c Gróf Teleki Ferencz: *A' kezesség*. (Schiller után). In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXIII[.] Kiadta Igaz Sámuel. Pesten, Müller Józsefnél. 46–52.

1823d	Gróf Teleki Ferencz: *Az ideálok*. (Schiller után). In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXIII[.] Kiadta Igaz Sámuel. Pesten, Müller Józsefnél. 228–231.
1824a	Gr. Teleki Ferencz: *Geniuszom' szava*. In: *Aurora*[.] *Hazai Almanach*[.] Kiadá Kisfaludy Károly[.] (Harmadik év.) [1824.] 187.
1824b	Gróf Teleki Ferencz: *Sétálási fantáziám*. In: *Hébe zsebkönyv*[.] MDCCCXXIV. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold. 36–39.
1824c	Gróf Teleki Ferencz: *A' víz becse*. In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXIV. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold. 191–201.
1825a	Gr. Teleki Ferencz: *A' boldogság' vágya*. In: *Aurora*[.] *Hazai Almanach*[.] Kiadá Kisfaludy Károly[.] 1825, 283–286.
1825b	Gróf Teleki Ferencz: *Huszár-dal*. In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXV. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold. 140–141.
1826a	Idősb Gr. Teleki Ferencz: Éjjeli álmadozásom. In: *Aurora*[.] *Hazai Almanach*[.] Kiadá Kisfaludy Károly[.] 1826. 114–116.
1826b	Gróf Teleki Ferencz: *A' Fántáziához*. In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXVI. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold. 142–144.
1826c	Gróf Teleki Ferencz: *Emelkedés*. In: *Hébe zsebkönyv* MDCCCXXVI. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold. 315–317.
1827a	Idősb Gróf Teleki Ferencz: *A' szerelemhez*. In: *Aurora*[.] *Hazai Almanach*[.] Kiadá Kisfaludy Károly. 1827, 129–134.
1827b	Gr. Teleki Ferencz: *A' víz' védelme*. In: *Felső Magyar-Országi Minerva*. Nemzeti folyó-irás. 1827. Harmadik esztendei folyamat. 1-ső negyed. Kassán, Ellinger István' Cs. Kir Priv. könyv-nyomtató és áros' betűivel 's költségein. Második Füzet. Februáriusz 1827, 1095–1096.
1830	Gr. Teleki Ferencz: *A' hibás választás*. In: *Koszorú*[.] *Szépliteraturai Ajándék a' Tudományos Gyüjteményhez*. 1830. Tizedik Esztendei Folyamat. Pesten, Petrózai Trattner J. M. és Károlyi Istv. könyvnyomtató-intézetében. 166–167.
1834	Gróf Teleki Ferencz' *Versei, 's nehány leveléből töredékek*. Kiadta Döbrentei Gábor. Budán, a' Magyar Királyi Egyetem nyomtatása, 1834.

Toldy

1854 Toldy Ferenc: *[Teleki Ferenc emlékezete]*. In: *Akadémiai Értesítő,* 14(1854), 209–213.

1857 *A magyar költészet kézikönyve a mohácsi vésztől a legújabb időig.* Második kötet. *Kazinczy Ferenctől Arany Jánosig.* Kiad. Toldy Ferenc. Pest, Heckenast Gusztáv, 1857.

1869 *Irodalomtörténeti olvasókönyv, vonatkozással magyar irodalomtörténetére.* Második kötet. Készítette Toldy Ferenc. Pest, Athenaeum, 1869.

1871 Toldy Ferenc: *Magyar költők élete.* Második kötet. Pest, Ráth Mór, 1871.

1873 Toldy Ferenc: *A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelenkorig rövid előadásban. Harmadik, javított kiadás.* Második kötet. Bp., Athenaeum, 1873.

1876 *A magyar költészet kézikönyve a mohácsi vésztől a jelenkorig, vagyis az utóbbi negyedfél század kitünőbb költői életrajzokban és jellemző mutatványokban feltüntetve* Toldy Ferenc által. Második, átdolgozott, kiadás. Harmadik kötet. Bp., Franklin-társulat, 1876.

Vaderna

2008 Vaderna Gábor: *Berzsenyi Dániel verseinek kiadástörténete. Egy új kritikai kiadás dilemmái*. In: *Somogy,* 39(2008), 2, 56–66.

2013 Vaderna Gábor: Élet és irodalom. Az irodalom társadalmi használata gróf Dessewffy József életművében. Bp., Ráció, 2013. (Ligatura)

2014 Vaderna Gábor: *A közköltészet kutatása és az irodalomtörténet*. In: *Doromb. Közköltészeti tanulmányok* 3. Szerk. Csörsz Rumen István. Bp., reciti, 2014, 13–50.

2015a Vaderna Gábor: *Döbrentei Gábor akadémiai emlékbeszéde gróf Teleki Ferenc felett*. In: *Irodalomtörténeti Közlemények,* 119(2015), 2, 248–260.

2015b Vaderna Gábor: *Két költő és az érzékeny filológus: Döbrentei Gábor esete gróf Teleki Ferenccel és Berzsenyi Dániellel*. In: *Filológiai Közlöny,* 61(2015), 2, 279–306.